

NYT TIDSSKRIFT

NYTFOKUS

FRA ØKONOMISK VÆKST TIL BÆREDYGTIG UDVIKLING

MAJ 2014

KAN DANMARK GÅ **FORREST?**

DE 10 VIGTIGSTE **REFORMER**
FOR EN ØKONOMI I LIGEVÆGT

ROSKILDE FESTIVALEN
I DELTAGERDREVEN **TRANSFORMATION**

NOAH

NYT FOKUS

Find os

Nyt Fokus udgives som et elektronisk tidsskrift med 3-4 numre om året. Dette og tidligere numre kan læses på hjemmesiden www.nytfokus.nu, hvor man også kan tilmelde sig mailliste for orientering om nye numre.

Nyt Fokus - fra økonomisk vækst til bæredygtig udvikling
Nr. 1 - Maj 2014

Tidsskriftet Nyt Fokus inspirerer, kvalificerer og provokerer til nytænkning og debat om omstillingen til et bæredygtigt samfund, der respekterer naturens bæreevne og sikrer alle mennesker på kloden lige muligheder for et godt liv. Dette forudsætter gennemgribende forandringer af samfundet og et opgør med dogmet om fortsat vækst i økonomi og forbrug som overordnet mål. Tidsskriftet belyser problemernes årsager og sætter fokus på visioner, mål og tiltag til en reel bæredygtig udvikling.

Nyt Fokus er et uafhængigt tidsskrift udgivet af Miljøbevægelsen NOAH. Artikler i Nyt Fokus er ikke nødvendigvis udtryk for Miljøbevægelsen NOAHs holdning.

©Nyt Fokus og forfatterne

Det er tilladt at citere tidsskriftet med tydelig kildeangivelse.

Udgiver

Miljøbevægelsen NOAH
Nørrebrogade 39, 1. Tv.
2200 København N
www.noah.dk
NOAH findes også på Facebook

Redaktion

Toke Haunstrup (ansv.), Christina Lykke Rasmussen
Susanne Blegaa. og Nynne Bruun Pedersen
(kommunikationsansvarlig)

Layout

Roskilde Praktikcenter, Roskilde Tekniske Skole

Tryk

Svendborg Tryk

Dette nummer er udgivet med økonomisk støtte fra Gaia Trust.

Velkommen til et nyt fokus!	03
Ry under omstilling	06
Bæredygtig trivsel med indre omstilling	10
Roskilde Festival i detagerdreven transformation	13
Kan Danmark gå forrest?	17
Gør plads for livet mellem fliserne	20
De ti vigtigste reformer	22
Udsyn	27
Anmeldelser	28
Nyt om NOAH	30

VELKOMMEN TIL ET NYT FOKUS

Vores nuværende måde at indrette økonomi og samfund på bringer os på kollisionskurs med klodens økosystemer. Med tidsskriftet *Nyt Fokus* ønsker NOAH at skabe et forum for nytænkning og debat om omstilling til et bæredygtigt samfund.

— Af Redationen —

Økonomisk vækst er den nye religion. Vi kan aldrig få nok. I regeringsgrundlaget for S-R-SF-regeringen forekommer ordet vækst 58 gange. Vi har et Vækstministerium, og regeringen lavede sidste år en 'Vækstplan DK'. Også aftalen om Danmarks nye klimalov skal understøtte vækst. EU's 2020-strategi har tre overordnede prioriteter: intelligent vækst, bæredygtig vækst og inklusiv vækst. Men bør økonomisk vækst være samfundets overordnede mål? For de fleste mennesker i vores del af verden bidrager flere forbrugsgoder ikke til øget livskvalitet. Snarere tværtimod: Den økonomiske vækst har været ledsaget af voksende økonomisk ulighed både i Danmark og globalt og en øget belastning af miljø og knappe ressourcer.

Udgangspunktet for *Nyt Fokus* er en erkendelse af, at økonomisk vækst ikke kan være et mål for samfundsudviklingen. Målet må være omstilling til et bæredygtigt samfund, der på samme tid respekterer naturens bæreevne og sikrer alle mennesker på kloden fair og lige muligheder for at skabe et godt liv.

Økonomisk vækst er ikke à priori hverken gavnlige eller skadelige. De mange fortalere for "grøn vækst" hævder, at økonomisk vækst ikke er i strid med en bæredygtig udvikling, som skåner klima og miljø. De ser i stedet økonomisk vækst som en forudsætning for udvikling af nye, ikke-forurenende teknologier og en mindsket miljøbelastning. Det er der dog ikke enighed om. Som Inge Røpke, professor i økologisk økonomi, udtalte i *Dagbladet Information* den 4. januar 2014: "Hvis det kunne lade sig gøre helt at afkoble vækst fra klimabelastninger, ville det være strålende, men historisk set er der ikke belæg for, at det kan lade sig gøre".

Planetære grænser

Et stadigt voksende ressourceforbrug på en endelig planet er grundlæggende en selvmodsigelse. På et tidspunkt må væksten nødvendigvis stoppe, men vil det ske inden for en tidshorisont, som vi bekymrer os om? Og hvor langt frem i tiden føler vi ansvar?

I Europa mærker vi endnu ikke så meget til ressourceknaphed, og miljøbelastningen forekommer ikke overvældende i dagligdagen. Det skyldes bl.a., at vi har en nettoimport af råstoffer fra resten af verdenen og en nettoeksport af miljøbelastning. Men globalt sætter menneskeheden nu så stort et aftryk på klodens overflade, at flere forskere taler om, at vi har bevæget os ind i en ny geologisk epoke i Jordens historie: Den antropocæne periode, hvor mennesket – og ikke naturen – er den primære formende kraft på kloden. Tilsvarende har internationale forskere, med svenskeren Johan Rockström i spidsen, udpeget en række planetære grænser for menneskets påvirkning af de globale økosystemer og biosfæren. Overskrider vi grænserne, risikerer vi et sammenbrud i de vitale systemer. Tre af de ni grænser er efter forskernes vurdering allerede overskredet (tab af biodiversitet, udledning af drivhusgasser og tilførsel af kvælstof til vandmiljøet). Og vi er tæt på for flere af de andre.

Cowboy-økonomi på en begrænset planet

Den økonomiske vækst har været baseret på adgang til billige og rigelige fossile brændsler og andre råstoffer og på en antagelse om naturens ubegrænsede evne til at optage forurening. Denne cowboy-økonomi med tilsyneladende ubegrænsede gratis ressourcer tilhører nu en anden tidsalder. I dag er vi alle passagerer på et tætbeholdt og skrøbeligt rumskib, hvis jord og luft er afhængig af vores omsorg. Men den omsorg er umulig under den herskende neoliberale økonomi. Siden 1980'erne har de neoliberale kræfter konstant arbejdet på at fjerne alle bånd på den økonomiske aktivitet.

Det har medført, at kapital, varer og arbejdskraft nu i langt højere grad kan bevæge sig frit og ukontrolleret over grænserne, at regulering af markederne minimeres og offentlige virksomheder privatiseres. For mange udviklingslande har det medført manglende udvikling og opbygning af store gældsposter.

Overalt har den manglende regulering af markederne betydet, at rovdriften på miljø og ressourcer har taget overhånd.

Foto: Shutterstock

Markedet er af natur kortsigtet og indregner ikke de omkostninger, som produktionen påfører naturens bæreevne.

Alle lande tvinges ind i et 'kapløb mod bunden' for at tiltrække de virksomheder, som nu frit kan trække sig ud af lande, der lægger for store afgifter på miljøbelastningen. Dette var baggrunden for, at den danske regering sænkede de grønne afgifter i 2013 for at styrke konkurrenceevnen. En beslutning, som tilsyneladende var helt i tråd med vælgerens ønsker, hvor meningsmålinger løbende viser, at næsten alle prioriterer emner som arbejdsløshed og økonomi langt over klima og miljø.

Nyt Fokus

Nyt Fokus vil stille de ubekvemme spørgsmål og kvalificere, inspirere og provokere til analyse, nytænkning og debat om den svære – men helt nødvendige – omstilling af samfund og økonomi, produktion og forbrug.

Fokus er på udviklingen af visioner for en reel bæredygtig udvikling. Hvilke værdier er de vigtigste? Og hvilke muligheder er der for at give dem plads på en klode med snart ni milliarder mennesker?

Fokus er også på problemerne ved den nuværende udvikling. Hvilke ressourcer er knappe, hvor megen forurening kan naturen optage, og hvad kan ny teknologi bidrage med? Der er i dag udbredt konsensus i den videnskabelige verden om bl.a. omfanget af klimaproblemerne, men der hersker stadig usikkerhed om mange andre forhold. I hvilken udstrækning bør vi bruge forsigtighedsprincippet i tilfælde af manglende viden?

Fokus er desuden på forslag til forandringer for at realisere en demokratisk og bæredygtig omstilling – fra det lokale til det globale, fra individ til samfund, fra det private til det offentlige og på såvel kort som langt sigt. Vi vil interessere os for mulighederne for at påvirke udviklingen både inden for etablerede organisationer og i græsrodsbevægelserne.

Nyt Fokus vil bidrage til at erstatte dogmet om fortsat vækst i økonomi, forbrug og produktion som altings mål med ide-udveksling og åben og kritisk debat om omstilling til et bæredygtigt samfund.

Fra Miljøsk til Nyt Fokus

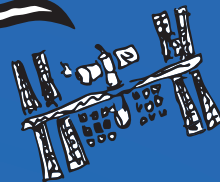
Redaktionen bag Nyt Fokus er stolte over at kunne overtage stafetten fra NOAHs tidligere tidsskrift Miljøsk, som udkom sidste gang i april 2013. Med mere end 60 numre var Miljøsk en vigtig stemme i miljødebatten.

Vi ønsker i redaktionen af Nyt Fokus at fortsætte det kritiske og nuancerede perspektiv på miljø og bæredygtig omstilling. Nyt Fokus vil dog i særlig grad fokusere på de mange aspekter knyttet til selve den bæredygtige omstilling af økonomi og samfund.

Her i første nummer af Nyt Fokus har vi søgt at illustrere en del af spændvidden i tidsskriftets emnefelt. Flere artikler sætter fokus på behovet for grundlæggende reformer af økonomien og vores tilgang til trivsel og det gode liv. Andre artikler belyser konkrete tiltag til at skabe forandring på det lokale plan eller inden for omstillingsbevægelsen. Kommende numre vil desuden udvide feltet og bl.a. bringe artikler om de bagvedliggende problemer og barriererne for bæredygtig omstilling.

Med håbet om, at Nyt Fokus kan blive fristed for en nuanceret og kritisk ide-udveksling og debat om bæredygtig omstilling, ønsker vi vore læsere hjerteligt velkomne.

Um... Houston, you've got a problem!

Da det gik op for astronauterne på rumstationen, at de sortseende, øko-spelt spisende vækst-kritikere måske alligevel havde en pointe.

©

ONQAH

RY UNDER OMSTILLING

Bæredygtig omstilling kræver gennemgribende forandringer i samfund, økonomi og levevis. Men hvor skal man begynde? I Østjylland har en gruppe borgere taget fat fra neden og med afsæt i det lokale. Her følger historien om Omstilling Ry.

— Af *Toke Haunstrup* —

Til sidst stod bonden alene tilbage med snorene hængende ned fra hænderne! Sådan slutter Maria Temponeras, biolog og skolelærer fra Ry, fortællingen om den øvelse, som Omstilling Ry gennemførte i forbindelse med et Visionsmøde i vinteren 2011.

Mødet indledtes med, at de omkring 100 fremmødte lokalborgere blev delt i mindre grupper, som stillede sig i rundkredse. Hver deltager i en gruppe blev herefter tildelt en rolle svarende til de erhverv, som fandtes i de mindre bysamfund før industrialiseringen for alvor brød igennem i sidste århundrede. En var bødker, en anden smed, en tredje brygmester, en fjerde mejerist, en femte bonde og så videre. Herefter gennemspillede handlen i lokalsamfundet, sådan som det fandt sted på den tid. Brygmesteren bestilte tønder fra bødkeren, bødkeren tømmer fra savværket, bonden skulle have smeden til at udføre smedearbejde for sig og bryggeriet købte malt af bonden ... For hver handel blev der trukket en snor, og til sidst var alle forbundne på kryds og tværs af rundkredsen. Dermed skabtes et billede på de tætte forbindelser i de tidligere lokalsamfund.

Øvelsens anden del gennemspillede udviklingen fra midten af sidste århundrede, hvor loka-

le erhverv efterhånden forsvandt. Først lukkede bødkeren, og snorene til bødkeren blev klippet over. Dernæst fulgte de øvrige erhverv én for én, og til sidst stod kun bonden tilbage. Øvelsen med garnnøglet er på mange måder illustrativ for tankegangen bag Omstilling Ry, som Maria Temponeras har været aktiv i siden starten i 2010. Den viser, hvordan den strukturelle udvikling har forandret de mindre lokalsamfund fra levende områder med tæt samhandel og en mangfoldighed af erhverv til i dag at være præget af ganske få erhverv. Tilbage er stort set kun landbruget i form af få, men store, bedrifter med få beskæftigede.

Kritikken af lokalsamfundenes og den lokale produktions erosion står centralt i Maria Temponeras beskrivelse af tankerne bag Omstilling Ry. Noget er gået tabt. Noget, som er vigtigt, når vi skal tackle omstillingen til et bæredygtigt samfund. Det handler om betydningen af en robust lokaløkonomi, stærke fællesskaber og – ikke mindst – et livskraftigt lokalsamfund.

En fremtid uden olie

Omstilling Ry er en del af den internationale bevægelse Transition Towns, som med udspring i den sydengelske by Totnes har vundet udbredelse

Ry

Ry er en mindre stationsby i Østjylland med knap 6.000 indbyggere. Ry er en ung by, som opstod omkring stationen Rye Mølle på banen mellem Skanderborg og Silkeborg, der åbnede i 1871. Ry udgør i dag en del af pendlingsområdet til Aarhus og er nok mest kendt for sin naturskønne beliggenhed ved Gudenåen og søerne i det bakkede Søhøjland.

Foto: Per Bjarne Pedersen

i mange lande. Transition Town bevægelsen – eller Omstillingsbevægelsen, som den også kaldes – tager afsæt i erkendelsen af, at vi må frigøre os fra forbruget af fossile brændstoffer. Af hensyn til klimaet og for at ruste os til stigende energipriser og energimangel i kølvandet på at de fossile brændstoffer bliver knappe.

Uafhængighed af olie og andre fossile brændstoffer forudsætter imidlertid en grundlæggende omstilling af samfund, økonomi og levevis – og her står det lokale engagement centralt for Omstillingsbevægelsen. Levende lokalsamfund udgør forudsætningen for at kunne skabe robuste samfund, der kan tackle den nødvendige omstilling.

Begyndelsen

Tine Sædholm Pedersen er en anden af initiativtagerne til Omstilling Ry. Hun fortæller, at de kom i gang i 2010 efter at den tredje af initiativtagerne havde læst en artikel om Transition Towns i Dagbladet Information. "Hun tænkte, at det skulle vi også gøre i Ry. Hun samlede en lille gruppe – og så var vi i gang!"

Der skulle dog gå næsten et år, før de første konkrete tiltag blev søsat. Initiativgruppen brugte dette år på at læse og diskutere litteratur om bæredygtig omstilling og Transition Towns. Især fødevarer var i fokus, og et af de første konkrete resultater af gruppens arbejde blev en lille folder med 10 gode grunde til at købe lokalt fremstillede fødevarer. Maria Temponeras fortæller: "Det var et års hårdt arbejde, hvor vi mødtes hyppigt i vores lille gruppe samtidig med at vi uddelte foldere og talte om nødvendigheden

af omstillingen med snart sagt enhver vi mødte på vor vej". Der blev også opbygget en mailliste med interesserede – heriblandt deltagerne på det første offentlige møde, som gruppen arrangerede i efteråret 2010.

Det indledende arbejde mundede ud i, at initiativgruppen i januar 2011 arrangerede et officielt opstartsmøde for Omstilling Ry med deltagelse af hen ved 100 lokale borgere. På mødet

» Den strukturelle udvikling har forandret de mindre lokalsamfund fra levende områder til i dag at være præget af ganske få erhverv

udfoldede diskussionerne sig i en række emnegrupper om trafik, energi, fødevarer og byggeri. Engagementet var stort og stemningen høj. Mange ideer og tanker kom på bordet og der dannedes en række arbejdsgrupper, som efter mødet skulle arbejde videre med ideerne. Maria Temponeras mindes, hvordan hun efter mødet tænkte: "Nu kører det bare!". Men det viste sig at være et stort arbejde at holde grupperne kørende og dampen oppe. Nogle grupper er velfungerende og initiativrige, mens andre har svært ved at finde fremdrift.

Foto: Tine Sædholm Petersen

Foto: Tine Sædholm Petersen

» *Transition Towns kombinerer drømmene og det lange syn med det korte og konkrete sigte*

Status i dag

Siden opstartsmødet har der været afholdt flere offentlige arrangementer. Det mest succesrige – målt på deltagerantal – var energimessen i 2012, hvor man kunne blive klogere på alt lige fra vandbesparelse over økologisk øl til efterisolering – og se elbilen Tesla. Arrangementet trak omkring et tusind besøgende og blev gennemført med hjælp fra omkring et hundred frivillige. Energimessen betød samtidig, at Skanderborg kommune, som Ry ligger i, fik øjnene op for Omstilling Ry som en ny, aktiv kraft i lokalsamfundet. Det nye samarbejde har bl.a. udmøntet sig i, at Omstilling Ry har fået til huse i det lokale foreningshus i Ry, hvilket også har givet mulighed for at uddybe kontakterne til resten af foreningslivet i området.

Om status for Omstilling Ry siger Tine Sædholm: "Vi har en studiekreds, en åben spiseklub med vegetarisk mad og er en del af foreningshuset i Ry, hvor vi også har fået lov at sætte vores præg på husets lille have med spiselige planter. Vi har planer om at etablere en 3.000 kvadratmeter stor skovhave for at vise en mere bæredygtig vej til fødevarer. Desuden har vi en foredragsgruppe, som arbejder på at udbrede kendskabet til omstilling. Vi arrangerer derudover tre stormøder årligt med klimavenlig fællesspisning og foredrag og filmforevisninger."

Første skridt på en lang rejse

Meget er sket på tre år, og mange projekter er sat i søen. Men set udefra ligner Ry og omegn fortsat så mange andre landområder i Danmark. Så hvor stort et gennemslag har Omstilling Ry haft indtil nu? Og hvordan måler man i det hele taget succes for en omstillingsby?

Tine Sædholm fortæller, at de generelt møder megen velvilje og engagement fra folk. "Men alligevel kan det knibe, når det gælder, fordi folk selvfølgelig har meget i deres liv. Vi er alle klar over, hvor vigtig omstillingen er – derfor opleves det også ind imellem som om, det går alt for langsomt. Vi skal lære at være glade for det, der sker."

Netop dette at værdsætte de faktiske resultater – hvor små de end kan synes i forhold til det overordnede mål – hører til grundtankerne i Omstillingsbevægelsen. Den store omstilling handler om et langt og sejt træk, hvor ikke kun vaner og strukturer skal ændres. Tine Sædholm: "Det handler også om øget bevidsthed. Så selvom vi ind imellem gribes af følelsen af, at det går alt for langsomt, skal vi huske på den indre omstilling, der også sker, og som forhåbentlig fører til andre handle-mønstre rundt om i hjemmene."

Maria Temponeras ser også omstillingen i et langt tidsperspektiv, hvor styrkelsen af lokale fællesskaber og ændrede tan-

Transition Towns (Omstillingsbevægelsen)

Kritikken af et samfund baseret på et højt forbrug af fossile brændstoffer og andre ressourcer står centralt i Transition Town bevægelsen – også kaldet Omstillingsbevægelsen. Målet er bæredygtige, robuste og levende lokalsamfund med et lavt ressourceforbrug og en stærk lokaløkonomi. Dette skal opnås gennem at styrke lokalsamfund og lokale fællesskaber og øge bevidstheden om klimaproblemet og vækstsamfundets negative sider. Der tales derfor om både en "indre" og en "ydre" omstilling.

Læs mere om Omstillingsbevægelsen i Niels Johan Juhl-Nielsens kapitel Omstilling fra neden i bogen *Modvækst – Omstilling til fremtiden* (udgivet af Hovedland og NOAH i 2011).

Artiklen kan downloades fra NOAH Modvæksts hjemmeside: www.modvaekst.dk/omstilling
Se også hjemmesiderne for Omstilling Danmark (www.transitiondenmark.ning.com)
og Det Internationale Transition Netværk (www.transitionnetwork.org)

kemønstre er et første vigtigt skridt på vejen til målet: "Det giver meget, at folk er med til at lave noget i fællesskab. Og samtidig er det nemmere for folk at engagere sig i konkrete ting frem for overordnede temaer. Energimessen er et eksempel på det." Succes handler for Maria Temponeras om at få folk til at tænke over, hvilken indflydelse man som enkeltpersoner og som gruppe har på fremtiden og lokalsamfundet – og om at gøre op med den afmagt, som mange føler over for klimaspørgsmålet. "Når der kommer en husmor på 50, som gerne vil dyrke grøntsager i haven i stedet for stauder, så synes jeg, det er fantastisk fedt! Det spændende ved Transition Towns er, at det kombinerer drømme og det lange syn med det korte og konkrete sigte."

Hvorfor Ry?

Også andre steder i landet har man forsøgt at skabe omstillingsbyer, men med varierende held. Så hvorfor synes det at lykkes bedre netop her i Ry?

"Vi ligger jo lige midt i Spelt-bæltet", spørger Maria Temponeras – med henvisning til at Ry ligger i et område fra Aarhus i nord over Ry til Vrads mod vest, som er kendt for mange initiativer af den mere "skæve" og miljøorienterede slags. Hun tilføjer dog også en anden – og måske mere gyldig – forklaring, som hænger sammen med størrelsen af lokalsamfundet: "Det er simpelthen nemmere at skabe følelsen af, at der sker noget og at man er med til at gøre en forskel i et lille samfund end i en storby."

Historien om Omstilling Ry efterlader dog indtrykket af, at det i høj grad også handler om personligt engagement og flair for organisering. De tre initiativtagere fremstår som engagerede kvinder med et solidt netværk i lokalområdet. Samtidig har det også haft stor betydning, at der helt fra starten blev etableret en god praksis i forhold til det organisatoriske. Maria Temponeras fortæller, at det fx handler om at undgå at møder trækker i lang-

drag, at sikre mulighed for at deltagernes børn kan blive passet under møderne, at kombinere møder med aftensmad eller at huske at indsamle navne og emailadresser på deltagerne i offentlige møder til brug for en mailliste. En vedligeholdt mailliste er i det hele taget et stort aktiv: "Hvis nogen har en idé, så kan det hurtigt blive spredt via maillisten, og du kan finde ud af, om andre er interesserede i ideen." Alt i alt enkle 3og klassiske eksempler på god organisering – men dyder, som desværre alt for ofte glemmes eller underprioriteres!

Sund fornuft

For både Tine Sædholm og Maria Temponeras er det vigtigt at understrege, at omstillingen til et bæredygtigt samfund skal være et bredt projekt, uafhængigt af traditionelle politiske opdelinger. Tine: "Vi har fået slået os godt fast her på egnen og bliver anerkendt for det vi gør, og det samarbejde vi har med andre foreninger og kommunen. Men der er stadig folk i Ry og omegn, som ikke har hørt om Omstilling Ry. Så det er en vedvarende opgave at gøre opmærksom på, at vi har et omstillingsinitiativ i Ry og være åbne nok, så alle kan føle sig som en del af det og få mod og lyst til at bidrage. Der er en fare for, at det bliver lidt for frelst og venstreorienteret."

Det kan også formuleres ganske kort. For Maria handler levedygtige lokalsamfund og sikring imod alvorlige klimaforandringer ganske enkelt om "sund fornuft!".

Toke Haunstrup er seniorforsker ved Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet, aktiv i NOAH og redaktør af Nyt Fokus.

BÆREDYGTIG TRIVSEL MED INDRE OMSTILLING

Trivselsforskning kan bruges til at udvikle supplerende forståelser af "det gode liv", da den viser, at det er muligt at øge vores trivsel på måder, som ikke nødvendigvis kræver økonomisk vækst og højt forbrug. Herved kan denne forskning bidrage til at udvikle bæredygtig trivsel.

— *Af Simon Nygaard og Simon Kabins* —

IDanmark ligger vi i den absolutte verdensklasse, hvad angår vores placering ved målinger af lykke og livstilfredshed. Men desværre indebærer vores livsstil et ressourceforbrug, som ikke er økologisk bæredygtigt.

FN anslår, at der i 2050 vil være ca. 9 milliarder mennesker på jorden, hvoraf 200 millioner er klima- og ressourceflygtninge. Endvidere vil der på dette tidspunkt ifølge Verdensnaturfonden mangle grundlæggende ressourcer som mad, rent drikkevand, landsbrugsjord, og visse vigtige mineraler og metaller mange steder i verden. Set i et trivselsperspektiv er dette selvfølgelig u hensigtsmæssigt. Hvis ikke vi vil gå på kompromis med hverken vores kortsigtede eller langsigtede trivsel, er der behov for at finde ud af, hvordan vi kombinerer en høj trivsel med et væsentligt lavere ressourceforbrug. Der er brug for, at vi finder ud af, hvordan vi skaber bæredygtig trivsel.

Oftentimes er det teknologiske løsninger der er i fokus, når der arbejdes på at skabe bæredygtig trivsel. Kort sagt forsøger vi at fortsætte vores nuværende livsstil med renere og smartere teknologier og systemer. Meget tyder dog på, at vi med fordel kan supplere den teknologiske omstilling med en indre omstilling. Det vil sige et øget fokus på, hvordan vores tanker, følelser, drømme, intentioner osv. påvirker omstillingen. Et øget fokus på de indre aspekter af omstillingen indebærer blandt andet, at vi forhold

der os kritiske til vores nuværende personlige og samfundsmæssige forståelse af "det gode liv".

"Det gode liv" som vækst i BNP og forbrug

I dag forstås både "det gode liv" og "det gode samfund" i vid udstrækning i forhold til vores mulighed for at forbruge og producere mere. Økonomisk vækst målt som BNP udgør på mange måder målet for vores samfunds udvikling og fremgang. Det kommer f.eks. til udtryk, når vi af politikerne opfordres til at "svinge dankortet" for at få hjulene i gang. Dette kan imidlertid virke paradoksalt, når meget peger på, at økonomisk vækst både gør os mindre bæredygtige og ikke øger vores gennemsnitlige nationale trivsel nævneværdigt.

Selvom vi har fordoblet vores bruttonationalprodukt (BNP) siden starten af 1970'erne, er vores trivsel kun steget marginalt i samme periode. Vi får altså meget lidt lykke for pengene – og ikke mindst for de ressourcer vi forbruger. Hvis målet er bæredygtig trivsel, er der brug for at udvikle supplerende og mindre ressourcekrævende forståelser af, hvad et godt liv er. Til dette formål kan den psykologiske trivselsforskning anvendes.

Trivselsforskningen

Den psykologiske trivselsforskning peger på, at når først et grundlæggende materielt niveau er nået, så er de vigtigste faktorer for trivsel immaterielle. Disse faktorer kan således danne basis for bæredygtig trivsel, da de alle har det tilfælles, at de potentielt set kan adresseres uden et stort ressourceforbrug. Dette betyder dog ikke, at ubæredygtige aktiviteter ikke kan skabe trivsel, for det kan de. Her er fokus dog på at sætte barren højere og se på, hvordan vi kan skabe både trivsel og bæredygtighed.

Grundlæggende psykologiske behov

Et af de elementer, som kan bruges til at skabe bæredygtig trivsel, kan hentes inden for forskningen i de grundlæggende psykologiske behov. Med den såkaldte selv-determineringsteori antages det, at alle mennesker på tværs af alder, køn, kultur osv. er i besiddelse af tre grundlæggende psykologiske behov. Disse er behovene for at opleve autonomi, kompetence og relaterethed, og de har det tilfælles, at deres opfyldelse vil lede til en øget trivsel. Endvidere har de det tilfælles, at de kan imødekommes på en måde, som potentielt er bæredygtig.

Der er ikke noget til hinder for, at person A uddanner sig til at kunne bygge sit eget hus af genbrugsmaterialer og med et minimum af gæld, så han efterfølgende i højere grad selv kan bestemme, hvor meget han vil arbejde, og hvor meget han vil holde fri, fordi han er relativt økonomisk uafhængig. Hvis det er den måde, hvorpå person A oplever

autonomi, vil det alt andet lige føre til trivsel. Person B kan have det helt anderledes. Hun oplever sig måske fri og selvbestemmende ved at have råd til at skifte bilen og garderoben, når det passer hende, og hun vælger derfor at arbejde meget for at kunne opretholde sit forbrug. Eller måske er det netop igennem sit arbejde, at hun oplever autonomi, mens det store forbrug blot er en biting. Fra et trivselsperspektiv kan både person A og B på hver deres måde opleve en høj grad af autonomi. Men set med bæredygtighedsbriller er person A's autonomi-fremmende aktiviteter mere bæredygtige end B's.

Et andet eksempel kan være den måde, hvorpå person A og B tilfredsstiller deres behov for relaterethed. For eksempel kan det være, at A bor tæt på sin familie, og derfor kan cykle, når han besøger dem. Og det kan være, at B på grund af sit arbejde

er flyttet fra Aarhus til København. Men at hun ikke vil gå på kompromis med, hvor meget hun ser sine forældre og søskende (relaterethed), og derfor jævnligt flyver eller tager bilen til Aarhus. Igen formår begge personer at tilfredsstille deres behov for relaterethed, men person A gør det på en måde, som er mere bæredygtig end person B.

Forskellige aktiviteter kan altså tilfredsstille de samme psykologiske behov, og dermed have den samme effekt på trivsel, men med forskellig effekt på bæredygtighed. Dette betyder, at det er en mulighed at inddrage behovstilfredsstillelse mere direkte, når vi ønsker at udvikle vores forståelse for, hvordan vi kan skabe gode liv for færre naturressourcer.

Værdiorientering

Også vores værdiorientering er relevant, hvis målet er at skabe bæredygtig trivsel, da nogle typer af værdier hænger sammen med både en højere grad af trivsel og en højere grad af bæredygtighed. Værdiorientering henviser til de værdier, vi orienterer os efter og finder vigtige i vores liv, og derfor påvirker vores værdiorientering vores holdninger og handlinger og dermed også vores grad af bæredygtig trivsel.

I forhold til at skabe bæredygtig trivsel er der særligt to typer af værdiorienteringer, som er relevante. Disse kaldes henholdsvis intrinsiske og ekstrinsiske værdiorienteringer. Hvis man er relativt intrinsisk værdiorienteret, lægger man primært vægt på selvaccept, fællesskab, universalisme og nære relationer. Hvis man er relativt ekstrinsisk værdiorienteret, lægger man primært vægt på at være populær, at tjene mange penge samt

» Trivselsforskningen peger på, at vi kan nedsætte vores ressourceforbrug betydeligt og samtidigt bevare eller måske endda øge vores nuværende trivselsniveau

at se godt ud i andres øjne. Det er ikke sådan, at man enten har intrinsiske eller ekstrinsiske værdier. I store træk er vi alle sammen i besiddelse af begge, men der er forskel på menneskers relative værdiorientering, dvs. om de orienterer sig primært efter de intrinsiske eller ekstrinsiske værdier.

Den psykologiske forskning viser, at en orientering efter de intrinsiske værdier hænger sammen med eller fremmer høj trivsel. De intrinsiske værdier er netop navngivet efter, at de tilfredsstiller ovennævnte intrinsiske behov (autonomi, kompetence og relaterethed), der som nævnt hænger sammen med en øget trivsel. Samtidigt kan det også konstateres empirisk, at mennesker med en høj grad af intrinsisk værdiorientering har en højere grad af bæredygtige holdninger og handlinger. Dette er et eksempel på, hvordan den psykologiske forskning i årsagerne til trivsel kan bruges til at igangsætte en indre omstilling, hvor vi udfordrer, udvikler og supplerer eksisterende forståelser af, hvad et godt liv er. Hermed er det tilsyneladende muligt både at øge vores trivsel og nedsætte vores ressourceforbrug og herved tage et skridt i retning af at virkeliggøre bæredygtig trivsel.

Er bæredygtig trivsel en reel mulighed?

Selvom dette er et skridt i den rigtige retning, rejser det en række nye og kritiske spørgsmål. Et af disse er, om 100 pct. miljømæssigt bæredygtig trivsel reelt er muligt. Som forbruger er det vanskeligt at se, hvordan vi i dag skulle kunne nedsætte vores ressourceforbrug til et fuldstændigt miljømæssigt bæredygtigt niveau, uden at det ville påvirke vores trivsel negativt. Hvad der er vigtigst at fokusere på til en start er dog, at trivselsforskningen peger på, at vi kan nedsætte vores ressourceforbrug betydeligt og samtidigt bevare eller måske endda øge vores nuværende trivselsniveau. Så selvom det måske ikke kan redde verden fra en menneskelig katastrofe på længere sigt, så vil det alt andet lige gøre en positiv forskel her og nu.

Simon Elsborg Nygaard skriver ph.d. på Psykologisk Institut ved Aarhus Universitet. Han har desuden siddet med i omstillingspanelet i DR P4 og Dagbladet Informations samarbejde "Hvad gør vi nu – Vores Omstilling". Simon Kabins arbejder til dagligt med bæredygtig trivsel igennem udarbejdelse af foredrag, kurser, artikler etc. Herudover arbejder han som it-forretningskonsulent.

Dele af denne artikel er kraftigt inspireret af S. E. Nygaard & J. Tønnesvang: "Bæredygtig trivsel – et integrativt perspektiv". Psyke & Logos, december 2013.

ROSKILDE FESTIVAL I DELTAGERDREVEN TRANSFORMATION

Roskilde Festivals initiativ Dream City har til formål at involvere deltagerne i udvikling af festivalen. Hvad betyder det for den grønne omstilling af festivalen? Og kan indbyggerne i campingområdet Dream City anvende deres oplevelser til omstilling i dagligdagen?

Af Anders Kildegaard Knudsen og Dan Boding-Jensen

Roskilde Festival er nået langt med det interne miljøarbejde og har derfor i en årrække også kigget på deltageres adfærd. Der har bl.a. været fokus på de bjerge af affald, som efterlades i campingområdet, når deltagerne tager hjem. Der har gennem årene været mange innovative forsøg på løsninger, men uden den ønskede succes. En af mange grunde er, at affaldsindsamling indtil nu har været i konflikt med de normer, som kendetegner en "amokfest" som Roskilde Festival. Affaldet er én af flere udfordringer for Roskilde Festival, hvor deltagerne i Dream City er tiltænkt en vigtig rolle gennem deltagerdreven ide- og konceptudvikling.

Oplevelse i transformation

Dream City er en mindre del af campingområdet på Roskilde Festival, hvor grupper af deltagere kan etablere deres egne lejre med et selvalgt projekt. Dream City slog allerede i marts 2013 portene op for kreative festivaldeltagere med det formål at lade dem sætte rammerne for og skabe indholdet af deres festival.

Roskilde Festival skriver: "Deltagerne på Roskilde Festival er kreative og engagerede, og i Dream City har de fået en ekstraordinær mulighed for at tage dette til et nyt niveau. Deltagerne i Dream City har udviklet, skabt og bygget deres helt eget festivalområde fuld af ultimative drømmelejre og -projekter." Dream City bygger på tre dogmer, som deltagerne skal stræbe efter at nå med deres lejr:

1. De skal medbringe en gave til fællesskabet
2. Lejren, projektet og/eller aktiviteten skal være bæredygtig
3. Alt man tager med ind, skal man også tage med hjem

Roskilde Festival ønsker ifølge Sasja Kalledsøe, projektleder for Dream City, at få flere deltagere til at bidrage til festivalens udvikling. Deltagerne skal fremover i højere grad udfordres på festivalen og så bruge oplevelserne til at skabe forandring hjemme. Dream City er en vigtig del af den målsætning.

Det kan være en meget omfattende transformation af festivaloplevelsen, som hermed er igangsat. Det kan helt oplagt få betydning for sammensætningen af deltagerne og flytte på balancen mellem livet i campingområdet og festen foran scenerne.

I det yderste scenarie kan man overveje, om de bands som spiller f.eks. i år 2020 overhovedet vil kunne lokke deltagerne hen til festivalpladsen, hvis Dream City på campingområdet er rammen for sjove oplevelser i stærke fællesskaber med elementer af personlig udvikling.

Hvad nu hvis musikken er flyttet ud i Dream City, og camping- og festivalpladsen er smeltet sammen, sådan som det var tilfældet i de første år fra 1971? Det er potentielt en meget stor omstilling af produkt og oplevelse, som Roskilde Festival har igangsat med deltagerne i en central udviklende rolle. Der er eksempler på

Foto: Gabriele Hvenegaard Lassen

tilsvarende åbninger af forretningsmodeller og udviklingsprocesser andre steder. Lego er f.eks. allerede godt i gang med at inddrage superbrugere i produktudviklingen.

Superbrugerne er ifølge Paal Smith-Meyer fra Lego drevet af en passion for produktet og anerkendelse af deres indsats. Det stemmer godt overens med de interviews, som er gennemført med deltagere fra udvalgte lejre i Dream City. Deltagerne peger på passionen for Roskilde Festival og ønsket om at gøre noget for andre deltagere, som det bærende for deres engagement i Dream City. Eksempelvis fortæller Bue Tidemann fra Find Holger-lejren: "Når man samler 100.000 unge er det vildt, så mange kreative ideer som

» Når man samler 100.000 unge er det vildt så mange kreative ideer som opstår

opstår. Ved at sætte det hele fri og lade folk deltage, kan man gøre en kæmpe forskel for Roskilde Festivals udvikling. Gæsterne har af gode grunde mange flere gode ideer end de helårsfrivillige, og mange af deltagerne er meget engagerede. Det er meget tilfredsstillende at opleve, at ens ideer bliver brugt..."

Ildsjælenes betydning

Dream City virker til at være en brugbar rollemodel og et arnested for nybrud, når festivalen ønsker at få deltagerne på hele campingområdet til f.eks. at tage ansvar for deres eget affald. Hvis man ønsker at begrænse mængderne af henkastet affald, skal festivaloplevelsen være forenelig med at tage ansvar for affaldet, og indsamling og sortering skal gøres til en oplevelse, som ikke er i konflikt med normerne for at være på festival. Hvem eller hvad kan vise vejen? Joachim Halse, forskningsadjunkt hos Kunstakademiets Designskole, ser et potentiale i ildsjælenes historier, deres praktiske løsninger og deres rationaler. De kan ifølge Joachim Halse over tid ændre de aktuelt gængse normer.

Bue Tidemann fra Find-Holger-lejren giver et praktisk eksempel på dette: "Stemningen var til at rydde op efter sig selv. Det plejer vi ikke. Men det viste sig, at det ikke var særlig svært. Når bare man satte sig og planlagde det lidt. Reglerne i Dream City var et nødvendigt skub for os til at få ryddet op. Almindelige festivalsgæster fik plads i Dream City grundet ledige pladser. Deres oprydning var dårligere. Men det hjalp, at de andre lejre viste vejen."

Nanna-Rose fra lejren Trash in the Camp siger: "Vi har bevist, at det kan lykkes at bygge en camp af genbrugsmaterialer. Vores område er blevet ryddet ordenligt op. Vi har været et godt forbillede på Roskilde Festival."

Værktøjskasse til omstilling

De personer fra lejrene i Dream City 2013, som blev interviewet til denne artikel, oplever selv at have tilegnet sig en række nye kompetencer, som de kan bruge i deres dagligdag. Som Nanna-Rose udtrykker det: "Vi har lært meget. Hvad er reali-

stisk? Det var første gang vi skulle bygge noget til andre. Også med hensyn til forventningsafstemning har det været lærerigt, da der var en del misforståelser undervejs. Og det var fedt at prøve at bygge noget, da det er studierelevant. Jeg læser bygningsdesign."

Bue Tidemann supplerer: "Vi har lært en del om krisehåndtering. Sådan er det altid på Roskilde Festival. Ting går i stykker og man har ikke så meget udstyr til reparation. Man lærer at se løsninger i stedet for problemer og bruge sin kreativitet. Bare det at møde andre mennesker f.eks. ikke-akademikere og general networking. Dertil kommer noget organisationsudvikling og evnen til at løse problemer, som der er nogle, som betaler mange penge for at lære på kurser."

Deltagerne oplever samlet set et stort læringsmæssigt udbytte af at deltage i sociale fællesskaber med det mål at udvikle og leve sammen i lejrene i Dream City. Det er en ramme, som for mange med rette kan opfattes som et meget utraditionelt læringsrum i forhold til f.eks. et klasselokale. Denne observation ligger godt i tråd med læringsteoretikeren Étienne Wengers kritik af netop

Foto: Maj Jeanne, Frankly Foto

*Dream City: www.dc.roskilde-festival.dk
Wenger, Étienne (1998): *Praksisfællesskaber*. Gyldendal Akademisk
Boding-Jensen, Dan: *Roskilde Festival: Amokfest møder affaldssortering*. Miljøsk nr. 62*

den traditionelle klasseundervisning og hans antagelser om forudsætninger for vellykket læring.

For at lykkes, skal læring – ifølge Wenger – baseres på aktiv deltagelse i sociale fællesskaber, hvor deltagerne involveres i handlinger, diskussioner og overvejelser, som betyder noget for de fællesskaber, de værdsætter. Det skal åbne deres horisont og påbegynde nye læringsbaner. Dream City synes på den baggrund

City kan derfor ikke uden videre flyttes til andre fællesskaber, som f.eks. naboerne hjemme i andelsboligforeningen.

Men hvis Dream City vokser og festivalledelsen i Roskilde fastholder modet til at give deltagerne reel indflydelse, så indebærer dette initiativ til gengæld reelle muligheder for, at Dream City kan katalysere en grøn omstilling af hele Roskilde Festival.

» *Indsamling og sortering af affald skal gøres til en oplevelse, som ikke er i konflikt med festivalens normer*

at være noget nær den perfekte ramme for en projektlederuddannelse. Udviklingsfolk i virksomheder og organisationer burde måske overveje at købe en billet til Roskilde Festival 2014 og bygge en lejr i Dream City.

Nye forhandlinger af mening

Ifølge Wenger er det en præmis for enhver omstilling, at det fællesskab af mennesker, som skal igangsætte og måske drive omstillingen af den daglige praksis, først skal skabe en fælles mening og forståelse, og at det skal ske gennem forhandling. Den fælles mening får sin styrke, hvis de enkelte deltagere er villige til ikke kun at påvirke fællesskabet, men også til selv at lade sig påvirke. Inddragelse af en mangfoldighed af perspektiver sikrer modstandsdygtighed. Processen er dynamisk og i princippet uendelig.

Den form for sammenhæng, der forvandler gensidigt engagement til et praksisfællesskab baseret på en fælles mening, kræver derfor også masser af arbejde. Det stemmer godt overens med interviewpersonernes oplevelse af at indgå i et lejrfællesskab i Dream City. Arbejdet med at opretholde fællesskabet er en væsentlig del af enhver praksis.

Wengers krav om fælles forhandlet mening i et praksisfællesskab får betydning for mulighederne for at flytte erfaringer, viden og oplevelser mellem forskellige fællesskaber. Derfor kan en oplevet selvfølghed, f.eks. at vi står med et akut globalt behov for radikal omstilling af samfundet, falde tungt til jorden, hvis f.eks. naboerne hjemme ikke oplever samme behov, som fællesskabet i Dream City. Det er kun muligt og ønskværdigt at "få andre med på en god ide", hvis ideen er født eller som minimum har fået form i det aktuelle praksisfællesskab, hvor ideen skal medvirke til omstilling. Praksis fra fællesskabet i lejren i Dream

Anders Kildegaard Knudsen er klimamedarbejder i Sorø kommune. Dan Boding-Jensen er medforfatter på en artikelserie om grøn omstilling med Roskilde Festival som omdrejningspunkt. Tidligere artikler har bl.a. kunnet læses i NOAHs tidsskrift Miljøsk.

Foto: Gabriele Hvenegaard Lassen

Risikable obligationer gør comeback i Europa

Breaking news Radikal kronprins bliver ny skatteminister

Fagbevægelsen til kamp mod energifgifter

POLITIK

2. apr. 2009

Fagforbund mod skatte koste 30.000

Energifgi

USA: Banker bør ikke eje energiselskaber

Portland: håber at slippe for NOx-skat

Signal fra regeringen rejser forventninger, som kan sikre

Skifergas skal fyre op under britisk økonomi

Dokumentar: Danskere går i skattely i Jyske Bank

Vækstafale: Firmaer slipper for høje energifgifter

Skal den nye vækstpakke få de danske virksomheder fremover færre udgifter på energiområdet.

Et del af den vækstpakke, Regeringen, Venstre, Liberal Alliance og de borgerlige partier har aftalt, er en række lempelser af virksomheders udgifter til energi.

OECD: Sænk skatten på de høje indkomster

SF'ere vil bekæmpe Dong-aftalen

Kritik: Mineselskaber kan tryne Grønland

BØRSEN.

NYTIDEN KLUBBEN AVISEN BØRSENYHEDER TILBUD PLEASURE NEWS SPISER

Nyheder • Politik •

Breaking news

Radikal kronprins bliver ny skatteminister

Aalborg Portland overvejer at lukke i Danmark

KAN DANMARK GÅ FORREST I EN BÆREDYGTIG OMSTILLING?

Bæredygtig omstilling kræver forandringer både lokalt og globalt. Nogen må gå forrest. Det kunne være Danmark. Men medlemskabet af bl.a. WTO og EU sætter i dag rammer, som hindrer en omstilling. Lande med en bæredygtig vision må tage et opgør med de globale institutioner.

— *Af Ross Jackson* —

Er det muligt for et enkelt land at gå i front for en bæredygtig omstilling? Lad os forestille os, at f.eks. den danske regering, med opbakning fra et flertal af borgerne, ønsker at gå foran og gøre Danmark bæredygtigt inden for den eksisterende globale økonomiske og politiske struktur, samtidigt med at alle andre lande kører videre i vækstsporet. Hvor langt kan Danmark nå alene? Og hvilke barrierer uden for landet støder man på under omstillingen? Hvilket partipolitisk program er tænkeligt herhjemme, og hvilke ændringer i internationale forhold vil det kræve for at opnå succes?

Klimaændringer er efterhånden anerkendt som en trussel mod menneskehedens overlevelse. En stigning på 5-6 °C vil sandsynligvis sætte et punktum for vores art, måske – hvis vi er heldige – med få overlevende i enkelte isolerede enklaver som f.eks. i bjergene i Nordvietnam. Vi er godt på vej mod dette scenarie, hvis vi fortsætter med at afbrænde alle de fossile brændstoffer, der stadig befinder sig i jorden. Danmarks økologiske fodspor er p.t. 8,2 ha. pr. person, det fjerde højeste i verden, ifølge rapporten Living Planet Report 2012 fra World Wildlife Fund, og fire gange større end det bæredygtige på 2,1 ha. Et rimeligt mål for omstillingen på mellemlangt sigt er at halvere det økologiske fodspor. Man kan nemt identificere flere indsatsområder og tilsvarende værktøjer til at skubbe udviklingen i den rigtige retning.

Nogle områder er lettere at gå til end andre, fordi vi ikke behøver at tage så meget hensyn til det globale økonomiske system,

som vi er en del af. For eksempel er en overgang til vedvarende energi en selvfølge, og der er allerede en rimelig plan. En lignende plan for overgang til 100 pct. økologisk jordbrug er også oplagt og kan skubbes i gang med en kombination af pisk og gulerod, f.eks. med en nedsættelse af moms på økologiske fødevarer. Den offentlige transport skal opprioriteres, mens bil- og lastbiltransport skal mindskes. Det kan klares med målrettede investeringer og adfærdsregulerende skatter og afgifter.

Forbrugsmønsteret kan påvirkes med en differentieret moms, der sætter højere skat på unødvendige luksusvarer og lavere skat på nødvendige basisvarer. Alle disse områder er vigtige og relativt lette at gå i gang med. Der er ikke udenlandske barrierer for den slags omstillinger, men det er begrænset, hvor langt vi kan komme ad den vej. I min bog *Occupy World Street – Vejen til en værdig fremtid*, som udkom i 2013 på Forlaget Hovedland, kan man læse meget mere. Her vil jeg fokusere på enkelte af de områder, hvor udenlandske barrierer kan forhindre, at Danmark bliver bæredygtigt, uanset hvad vi gør indenlands. Det er barrierer, som skyldes eksisterende internationale handelsaftaler, kapitalens frie bevægelighed over landegrænser og ineffektive klimareguleringer.

Handelsaftaler sætter barrierer

Nøglen til en bæredygtig fremtid er udvikling af kredsløbsteknologier, dvs. produktion uden affald, også kendt som "vugge til vugge" teknologier eller cirkulære teknologier. De er langt

mere radikale end det, der ofte går under betegnelsen "grønne teknologier" herhjemme, som for det meste ikke er andet end traditionelle teknologier med "grøn maling" på. Kredsløbsteknologier har et meget lavere energiforbrug og mindre CO₂ udslip end de såkaldte "grønne teknologier". De er reelle efterligninger af naturen, hvor de fleste processer foregår ved stuetemperatur og under normalt tryk. Den slags bæredygtige teknologier bliver nødvendige i den kommende tid, hvis vores civilisation skal overleve. En overgang vil tage flere årtier og kræve store investeringer både fra erhvervslivet og fra staten.

Unfair konkurrence fra udenlandske varer, som er fremstillet med lavere miljøstandarder, bremser imidlertid ofte store indenlandske investeringer i bæredygtige teknologier. Det er i dag ikke muligt at lægge importtold på produkter fremstillet i lande, der vælger at fortsætte med den farlige fossile energi for at forbedre egen konkurrenceevne, uden at risikere økonomiske sanktioner. Resultatet er, at vores hjemlige virksomheder investerer for lidt i grønne løsninger, når staten ikke kan beskytte dem mod unfair konkurrence udefra.

Hvorfor kan man ikke beskytte de hjemlige producenter, som producerer bæredygtigt? Det skyldes vores medlemskab af Verdenshandelsorga-

» Vores hjemlige virksomheder investerer for lidt i grønne løsninger, når staten ikke kan beskytte dem mod unfair konkurrence udefra

nisationen (WTO). Reglerne i WTO tillader ikke, at et medlemsland beskytter egne industrier fra konkurrence udefra alene på grund af miljøstandarder. Det opfattes som protektionisme i WTO, selv om formålet er beskyttelse af miljøet. Faktisk belønner WTO de virksomheder, som er ligeglade med miljøet, og straffer dem, der prøver at gå foran med større økologisk ansvarlighed.

Ingen bæredygtighed uden protektionisme

Det er nødvendigt at skelne mellem tre forskellige slags protektionisme. Den første er beskyttelse af statens nøgleindustrier gennem økonomisk støtte og præference over udenlandske firmaer. Det kan f.eks. være som led i et udviklingslands langsigtede overgang til at blive en konkurrencedygtig industrination. Den type protektionisme er nødvendig og positiv.

Den anden slags protektionisme skaffer blot nye indkomstkilder til favoriserede grupper og særin-

teresser. Det er fortoldning og støtteordninger, der er blevet indført uden nogen strategisk plan. Den form for protektionisme fører til ineffektivitet og stagnation, og den slags protektionisme bør vi afskaffe. Det er også den slags protektionisme, USA og EU insisterer på, at andre skal afskaffe, samtidig med at de selv nægter at gøre det. EU's landbrugsstøtte og amerikanske tilskud til bomuldsproduktion er eksempler på det.

Den tredje slags protektionisme er beskyttelse af visse af samfundets ikke-økonomiske forhold som f.eks. miljø. Det handler om politisk prioritet og er en positiv protektionisme. Det kunne f.eks. indebære importbegrænsninger som en del af statens politik for miljøbeskyttelse eller begrænsning af fødevarieimport for at fremme en større selvforsyningsgrad af hensyn til fødevarerikkerhed. Men WTO reglerne forbyder alle tre former for protektionisme, selv om to af dem er positive og afgørende for realisering af et lands politiske ønsker.

Kapitalens frie bevægelighed som hindring

Den herskende neoliberale ideologi kræver ikke blot, at varer skal kunne bevæge sig frit over grænserne, det skal kapitalen også. Men et land får automatisk bedre kontrol over sin egen økonomi, når det indfører kontrol over kapitalstrømmen ind og ud over grænserne. Det kæmper de store multinationale selskaber imidlertid imod, fordi det reducerer deres magt og profit.

Der er intet empirisk eller teoretisk belæg for, at frie kapitalbevægelser skulle være til gavn for økonomisk vækst. Faktisk er de primært til fordel for spekulanter, der ønsker at kunne trække deres spekulative placeringer ud af udenlandske markeder hurtigt og uden besvær. Det var hele baggrunden for den store valuta- og aktiekriser i Asien i 1997-1998. Specielt små markeder med lav likviditet som Danmark er særligt sårbare.

Frie kapitalbevægelser øger risikoen for spredning af udenlandske finanskriser til andre lande, som f.eks. den amerikansk "subprime lån" krise i 2007-2008. De kan tillade ødelæggende spekulative valutaangreb og kan modvirke et lands bæredygtighedsinitiativer. Derfor skal kapitalens mobilitet kontrolleres.

Artikel VI under Valutafonden (IMF) giver det enkelte medlemsland ret til at indføre kapitalkontrollen uden indblanding udefra. Kapitalkontrollen var faktisk den almindelige standard før neoliberalismen og fungerede udmærket fra ca. 1946-1980. Frie kapitalbevægelser er ikke en del af WTO reglerne, men snarere en del af Valutafondens såkaldte "strukturtilpasningsaftaler", hvor de har tvunget over hundrede udviklingslande til at acceptere frie kapitalbevægelser som modydelse for lån. Ligele-

» *Det bliver meget svært, hvis ikke umuligt, for Danmark at blive bæredygtigt uden at tage et opgør med både WTO og EU*

des har EU – under indflydelse af de store multinationale firmaers neoliberale lobbyister – påtvunget medlemslandene at opgive Artikel VI-rettigheden inden for EU og også over for tredje lande. Men selv Valutafonden skiftede mening efter finanskrisen i 2008 og erkender nu, som der stod at læse i Financial Times 3. december 2012, behovet for kapitalkontrol for i visse tilfælde at modvirke spekulative bevægelser. Derimod er der ingen tegn på en optøning fra EU's side. Danmark er indtil videre bundet af denne regel, som er en væsentlig forhindring for opnåelse af både økologisk bæredygtighed og finansiell stabilitet.

Nødvendige internationale initiativer

Intet enkeltland kan gøre noget som helst af reel betydning uden at genvinde kontrollen over vare- og kapitalbevægelser. Derfor bør Danmark, helst i samarbejde med andre lande, arbejde for en ændring af WTO reglerne med sigte på at tillade fortoldning og evt. forbud af importerede produkter, som har en lavere miljøstandard end tilsvarende hjemlige produkter. De nuværende regler straffer lande og virksomheder, der investerer i mere miljøvenlige teknologier. Parallelt med initiativet bør Danmark udarbejde en plan for en eventuel udmeldelse af WTO i tilfælde af et utilfredsstillende resultat af forhandlingerne. I så fald må Danmark, gerne sammen med en gruppe ligesindede lande, lave nye bi- og multilaterale handelsaftaler

» *En ansvarlig klimapolitik er afhængig af bæredygtige handelsaftaler og kontrol med kapitalens mobilitet*

med handelspartnere. Det vil utvivlsomt føre til mindre import og eksport. Til gengæld vil mange hjemlige virksomheder få et større hjemmemarked.

Danmark skal inden for EU arbejde for at muliggøre kapitalkontroller, i det mindste hvad angår tredje lande. Hvis EU ikke accepterer det, kan et Danmark med seriøse ønsker om bæredygtighed blive nødt til at melde sig ud af EU.

Også en ansvarlig klimapolitik er afhængig af bæredygtige handelsaftaler og kontrol med kapitalens mobilitet. Kun sådan kan man beskytte hjemmehørende virksomheder fra udenlandske parasitvirksomheder, der ikke vil samarbejde om klimaet og forsøger at profitere af andres mere ansvarlige klimapolitik.

Det økonomiske og moralske pres på andre lande ville blive meget stort, hvis tilstrækkeligt mange lande kunne gå sammen

om at begrænse egne CO₂ emissioner. En "cap and trade" aftale er den eneste form for en virksom global klimaaf tale. Derfor bør Danmark forsøge at få andre lande med til at lave en effektiv udformning af sådan en aftale. Når systemet først er etableret, måske på en beskeden skala, bliver det meget nemmere at udvide med andre lande. I Occupy World Street har jeg i detaljer beskrevet, hvordan en sådan aftale kan skrues sammen. Selv om initiativtagerne består af få mindre lande, tror jeg, at presset på også verdens største økonomier vil blive svært at modstå, ikke mindst på grund af presset indefra og nedefra fra et civilsamfund, som er træt af politikernes kortsigtede politik.

Et forbund af bæredygtige lande

Det bliver meget svært, hvis ikke umuligt, for Danmark at blive bæredygtigt uden at tage et opgør med både WTO og EU. Det er sikkert også derfor, der ikke sker nok på denne front. Det er for stort et skridt for politikere, der ikke kan tænke længere end til næste valg. Den samme problematik konfronterer alle andre lande, der vil gå foran. EU-kommissionen burde have udsyn til at forstå nødvendigheden af de beskrevne radikale ændringer. Men i øjeblikket giver den alt for stor magt til de store multinationale firmaer, hvis interesser ikke er sammenfaldende med EU-borgernes interesser. Kommissionen har tilsyneladende ingen planer om at prioritere bæredygtighed højere end mere økonomisk vækst. Derfor er vi havnet i et dilemma, hvor en radikal reform af de internationale forhold er både nødvendig og nærmest umulig på samme tid.

Alternativet er, hvis ikke EU kender sin besøgstid, at en gruppe mindre lande følger mit råd fra Occupy World Street og melder sig kollektivt ud af WTO og om nødvendigt også af EU. Landene kan sammen danne et "Gaia Forbund" som et forbillede for en bæredygtig og retfærdig fremtid og derefter invitere andre lande til at være med.

Nogen må og *skal* gå foran.

Ross Jackson er ph.d. og bl.a. formand for Gaia Trust og hovedaktionær i Urtekram. Han er desuden aktiv deltager i omstillingsdebatten, senest med bogen *Occupy World Street*, som er anmeldt andetsteds i dette nummer.

GØR PLADS FOR LIVET MELLEM FLISERNE

Netværket Omstilling Nu arbejder i feltet mellem græsroddernes praktiske omstilling og den partipolitiske verden. I denne artikel fortæller en af netværkets initiativtagere om forsøget på at skabe og udbrede nye visioner for fremtidens bæredygtige samfund.

Af Emil Urhammer

Liv har en utrolig evne til at bryde frem på selv de mest ugæstfrie steder. Midt i storbyen bryder en mælkebøtte gennem asfalten, og mellem fliserne på villavejen vokser vejbred og græs. Disse billeder kan bruges til at beskrive den situation, den grønne omstilling i øjeblikket befinder sig i. På den ene side er der masser af spiring og livskraft, og på den anden side er der en verden af fliser og asfalt, der skal gennembrydes. De utallige initiativer over hele landet, der arbejder for omstilling, repræsenterer spiring og livskraft, mens fliserne og asfalten symboliserer den herskende økonomiske orden.

Selvom der er mange fliser og megen asfalt, venter græsrodderne ikke på, at disse bliver fjernet. De går bare i gang med at gro, der hvor de kan. Men der er behov for, at nogen arbejder på at give dem plads til udfoldelse. Her er politik og lovgivning vigtige faktorer. Landets politikere har mulighed for at skabe de nødvendige betingelser for den grønne omstilling, men er i øjeblikket med til at forsinke den ved et alt for ensidigt fokus på business as usual.

I kampen mellem det spirende liv og de stivnede tankeformer ligger behovet for en bevægelse, der med græsroddernes livskraft arbejder for radikale forandringer af den herskende økonomiske orden; en bevægelse mellem den praktiske omstilling og den partipolitiske verden, der kan være med til at skabe nye rammer for en bæredygtig økonomi.

Netværket Omstilling Nu er en del af denne bevægelse. Med græsroddernes virkelyst retter vi vores fokus mod den politiske virkelighed bestemt af landets politikere. Hvis omstillingen til en ny økonomi skal i gang, må politiske beslutninger bringes i overensstemmelse med et nyt økonomisk verdenssyn, hvor natur og mennesker ikke tilhører

hvert sit domæne, men hører sammen i et. Vejen mod denne forvandling er lang og kræver mange små og gradvise forandringer – ikke mindst i den førte politik, hvor omsorgen for livet er glemt til fordel for økonomisk vækst.

Opråb for omstilling

Omstilling Nu startede som et opråb i form af en appel til landets folkevalgte politikere skrevet af 50 unge ved et endagsseminar i februar 2013. Appellen gav en analyse af den systemkrise vi befinder os i samt en lang række politiske forslag til at fremme en blomstrende omstilling. Appellen blev overrakt til folketingets formand Mogens Lykkesoft og EU's klimakommissær Connie Hedegaard.

I tiden efter overrækkelsen oplevede vi en livgivende begejstring over det, vi sammen havde udrettet, og lysten til at fortsætte arbejdet for en grøn omstilling var stor. Det var som om der imellem os var opstået noget, som ingen

» Politiske beslutninger må bringes i overensstemmelse med et nyt økonomisk verdenssyn

kunne have frembragt alene, og som vi alle havde lyst til at handle på vegne af. Samtidig med denne løftelse herskede der dog også kaos og usikkerhed. Hvad var det, vi var i gang med? Ingen havde overblikket. Vi ønskede ikke at stivne i en fast organisatorisk form, men var på den anden side nødt til at skabe nogle rammer, vi kunne arbejde indenfor. Hvordan kunne vi sørge for at bevare den opløftende kreativitet, hvor alle kan være med, samtidig med at vi skabte en formel struktur? Ingen kendte svaret, men vi forsøgte at navigere, mens vi bevægede os fremad.

Hele befolkningen skal med

Siden de første prøvende skridt har Omstilling Nu fået mere form, uden dog at være størket i en hierarkisk struktur, og samtidigt har netværket fået et bredere fokus. Nye mennesker er kommet til, og det handler ikke længere kun om at få politikere i tale. Det drejer sig om at få hele befolkningen med. I øjeblikket er der en dyb afgrund mellem systemkrisens problemstillinger og folks mulighed for at tage aktivt del i løsningerne af disse. I vores

Foto: Stefan Frank Thor Straten

hverdag er vi ofte reduceret til forbrugere med begrænsede muligheder for at ændre på de mekanismer, som begår rovdrift på planetens liv. Mange ender med følelsen af afmagt.

Den store opgave er derfor at bygge bro over afgrunden ved at give mennesker nogle konstruktive og positive bud på forandring. Her har Omstilling Nu en vigtig opgave. Hvis ikke der findes en positiv vision om et blomstrende

» Der er en dyb afgrund mellem systemkrisens problemstillinger og folks mulighed for at tage aktivt del i løsningerne af disse.

og bæredygtigt samfund, som vi alle kan være medskabere af, er det svært at få mennesker til at tage aktivt del i at lave verden om. Omstillingen må gøres til en attraktiv vision frem for en trussel og et afsavn. Vi må åbne et rum, hvor mennesker sammen kan skabe visioner for fremtidens bæredygtige samfund og konkretisere, hvordan en hverdag i et sådant samfund kan se ud.

Visioner for fremtiden

Der tegner sig således flere opgaver for Omstilling Nu. En er at være med til at skabe grobund for græsroddernes omstilling gennem indflydelse på det politiske liv. En anden er at skabe positive omstillingsvisioner og kommunikere dem så bredt som overhovedet muligt. En tredje er at tale for og håndgribeligøre et nyt økonomisk paradigme. Vi arbejder med disse opgaver gennem en mangfoldighed af projekter, som alle kan være med i. Samtidig udfolder Omstilling Nu sig som en levende organisme i konstant forandring.

Mit store håb er, at Omstilling Nu vil fortsætte sin positive udvikling og opbygge en indre rigdom af liv, som kan reflektere de drømme, vi har for hele samfundet. Kan vi opbygge en udogmatisk, alsidig og blomstrende sammenlutning med radikale bud på forandring og konkret handling, som når videre end blot til kritikken af det bestående samfund, er vi kommet langt og kan håbe på, med tiden, at blive en samlende organisation med større indflydelse.

Emil Urhammer er aktiv i Omstilling Nu og ph.d.-studerende ved Aalborg Universitet.

Omstilling Nu har gang i mange projekter og arrangementer

Her er et lille udpluk:

- Torsdagscafé med oplæg og debatter om omstillingstemaer.
- Konference i foråret 2014 om løsninger på systemkrisen og økonomiens egentlige formål.
- Seminar om udviklingen af en bredere tilgang til økonomisk journalistik.
- Visionsværksteder om dagligdagen i et bæredygtigt samfund.

Alle med interesse i bæredygtig omstilling er velkomne i Omstilling Nu.

Læs mere på gruppens Facebook-side (søg på Omstilling Nu) eller på hjemmesiden www.omstilling.nu.

DE TI VIGTIGSTE REFORMER FOR EN ØKONOMI I LIGEVÆGT

Den amerikanske økonom Herman Daly har gennem en menneskealder bidraget til formuleringen af en bæredygtig økonomi med fokus på ligevægt i stedet for fortsat materiel vækst. Her giver han sit bud på de ti vigtigste reformer på vejen til en ligevægtsøkonomi. Daly taler ud fra en amerikansk sammenhæng, men anbefalingerne gælder generelt.

Af Herman Daly

Lad os være konkrete. Her er ti reformer, der kan gøre en ende på uøkonomisk vækst og lede os til en ligevægtsøkonomi. En ligevægtsøkonomi er en økonomi, som udvikler sig kvalitativt (gennem forbedringer inden for videnskab, teknologi og etik) uden at vokse kvantitativt i fysisk forstand. Økonomien er sat på diæt ved at strømmen af ressourcer fra udvinding til forurening (den entropiske gennemstrømning) holdes på et niveau, som både er tilstrækkeligt for det gode liv og holder sig inden for naturens grænser i forhold til økosystemets evne til at optage forurening og forny ressourcer.

Ti er et tilfældigt tal. Det er udelukkende en måde at konkretisere og udfordre andre til at foreslå forbedringer. Selv om hele pakken af reformer, som foreslås her, passer sammen på den måde, at nogle reformer supplerer og afbalancerer hinanden, så kan de fleste gennemføres alene og gradvist.

1. Reguler basale ressourcer gennem kvoter-auktion-handel

Kvoter begrænser økonomiens biologiske og fysiske størrelse ved at sætte en øvre grænse for forurening eller udtømning af ressourcer, afhængig af hvad der er den begrænsende faktor. Kvoterne kan udbydes via auktion og indtægterne herfra kan omfordes ligeligt. Handel med kvoterne sikrer en effektiv tildeling til områder med de mest værdifulde anvendelser.

Uøkonomisk vækst

Uøkonomisk vækst er en vækst i BNP, hvor omkostningerne i form af f.eks. forurening eller nedslidning af arbejdskraften er større end værdien af de producerede goder.

Entropisk gennemstrømning

Entropi er et mål for uorden. Jo større entropi, jo større uorden. Termodynamikkens 2. lov siger, at den samlede uorden i verden vil vokse ved enhver proces. Derfor vil alle ressourcer, som strømmer gennem økonomien, blive spredt og miste kvalitet – og 100 pct. genbrug af materialer er ikke teoretisk muligt uden ekstra input af energi.

*Herman Daly er forfatter til
mange bøger og artikler.
På dansk findes bøgerne:*

*”Det fælles bedste”
”Nødvendighedens økonomi”
”Efter væksten”*

Denne politik har den fordel, at den er transparent. Den sætter en grænse for mængden og hastigheden for udtømmning af ressourcer og for den forurening, som det økonomiske system kan belaste økosystemet med. Kvoter sætter grænser for størrelsen af den fysiske gennemstrømning af de basale ressourcer, især fossile brændsler.

Kvoter bør som regel lægges på udvindingssiden, fordi udvinding af ressourcer er rumligt afgrænset til færre lokaliteter sammenlignet med forurenings-siden, som er spredt på mange kilder. Udvinning er derfor lettere at overvåge end forurening. Desuden vil den højere pris på de ressourcer, som pålægges kvoter ved udvinding, medføre en mere effektiv udnyttelse af ressourcerne i vareproduktionen såvel som i det endelige forbrug og ved genanvendelse.

Ejerskabet af kvoterne tilhører i udgangspunktet samfundet, men staten kan med mellemrum bortauktionere dem til enkeltpersoner og virksomheder. Der bør ikke være fordelagtige kvotetildelinger til tidligere storforbrugere og ej heller mulighed for "off-shoring" af kvoter til nye fossile kraftværker ét sted mod at der plantes træer et andet sted. Dermed ikke sagt, at skovrejsning ikke er god politik i sig selv. Tiden er løbet fra halve løsninger – der er både behov for at øge optaget af kulstof (kuldioxid, red.) fra atmosfæren og for at sænke udledningerne.

Indtægter fra bortauktionering af kvoterne skal gå til staten og bruges til at reducere skatterne på de laveste indkomster. Når først kvoterne er købt, kan de frit sælges og købes af alle. Kvoterne sætter en bæredygtig grænse for størrelsen af den fysiske økonomi, auktionen tjener målet om retfærdig fordeling, og handlen med kvoter sørger for en effektiv tildeling af ressourcerne. De tre forskellige mål – bæredygtighed, retfærdig fordeling og effektiv tildeling – modsvarer altså af tre forskellige politiske instrumenter. Den samme logik, som gælder for ikke-fornyelige ressourcer, gælder også, når man skal begrænse forbruget af de fornyelige. Det gælder f.eks. for fiskeri og skovdrift, hvor antal kvoter skal fastsættes, så man sikrer et bæredygtigt udbytte.

2. Økologisk skattereform

Flyt beskatningen fra værditilvækst (dvs. arbejde og kapital) til "det, der tilføres værdi", dvs. den entropiske gennemstrømning af ressourcer, som udvindes fra naturen (udtømmning) og returneres til naturen (forurening). Sådan

et skift i skattesystemet sætter pris på de knappe ressourcer, som naturen bidrager med, og som hidtil ikke har været prissat. Den værditilvækst, som arbejde og kapital tilfører naturens ressourcer, er noget vi ønsker at fremme, og som vi derfor skal ophøre med at beskutte. Udtømmning af ressourcer og forurening er derimod noget, vi ønsker at modvirke, og derfor skal vi beskutte dette. Den del af prisen på ressourcer, som ikke kan begrundes i udgifter til arbejde og kapital forbundet med udvindingen, er arbejdsfri indkomst, og de fleste økonomer har længe talt for at beskutte denne – både af hensyn til retfærdig fordeling og for at fremme en effektivisering af anvendelsen af ressourcer. En økologisk skattereform kan være et alternativ eller et supplement til en kvoter-auktion-handel reform.

3. Begræns uligheden med minimum og maksimum indkomst

Uden vækst vil en begrænsning af fattigdommen kræve en bedre fordeling af goderne. Ubegrænset ulighed er uretfærdig; fuldstændig lighed er også uretfærdig. Der bør sættes retfærdige grænser for omfanget af ulighed. Det offentlige, militæret og universiteterne klarer sig med en ulighed svarende til en faktor 15 eller 20 mellem de højeste og de laveste indkomster. I amerikanske virksomheder er forholdet en faktor 500 eller derover. Mange industrinationer ligger under 25. Kunne vi ikke begrænse forholdet til 100 og se, hvordan det fungerer? Det kunne betyde en mindsteindkomst på 20 tusind dollars og en største på to millioner dollars. Er det ikke mere end nok til at give incitament til hårdt arbejde og modsvare reelle forskelle?

» Uden vækst vil en begrænsning af fattigdommen kræve en bedre fordeling af goderne.

Folk, som har nået grænsen på to millioner, kunne arbejde gratis, hvis de nyder deres arbejde eller bruge deres fritid på hobbyer og velgørende arbejde. Det er svært at opretholde den fællesskabsfølelse, som er nødvendig for demokratiet, på tværs af de enorme indkomstforskelle i USA. Rig og fattig adskilt af en faktor 500 i indkomst har få erfaringer og interesser til fælles og vil med stigende sandsynlighed indgå i voldelige konflikter.

4. Fleksibel længde af arbejdstiden, deltidsarbejde og personligt arbejde

Det er vanskeligt at sikre fuldtidsbeskæftigelse uden for hjemmet til alle, uden at økonomien vokser. Andre industrilande har meget længere ferie og barsel end USA. For de klassiske økonomer var arbejdsdagens længde en nøglevariabel, som arbejderen (selvejerbonde eller håndværker) brugte til at balancere den marginale ulempe ved arbejdet mod den marginale nytte af indkomst og fritid på en måde, så han kunne maksimere glæden ved livet.

Under industrialiseringen blev arbejdsdagens længde snarere en udefra fastsat parameter end en individuel variabel. Denne parameter var for Karl Marx den væsentligste indikator for graden af udbytning. Arbejdstiden bør igen antage karakter af en variabel, som arbejderen selv kan bestemme over. Milton Friedman ønskede "frihed til at vælge". OK, her er et vigtigt valg, som de fleste af os ikke har mulighed for at tage! Og vi skal stoppe den skævvridning af valget mellem arbejde og fritid, som reklameindustrien bidrager til ved at stimulere øget forbrug og dermed behovet for mere arbejde til at betale for det. Som minimum bør virksomheders udgifter til reklamer ikke længere være fradragsberettigede.

5. Reformér international handel – begræns frihandel og kapitalens mobilitet

Kvoter-auktion-handel, økologisk skattereform og andre nationale tiltag, som indregner miljøomkostningerne i økonomien (internalisering), vil øge priserne og skade vores konkurrenceevne i forhold til lande, som ikke internaliserer omkostningerne. Vi bør indføre kompenserende toldsatser, ikke for at beskytte ineffektive virksomheder, men for at muliggøre effektive nationale regler om internalisering af miljøomkostninger. Dermed kan vi beskytte nationale virksomheder mod konkurrence fra udenlandske virksomheder, som ikke betaler for de sociale og miljømæssige omkostninger ved deres produktion. Denne "ny-protektionisme" er meget anderledes end den "gamle protektionisme", som var lavet for at beskytte reelt ineffektive indenlandske virksomheder mod de mere effektive udenlandske virksomheder. Den første regel for at opnå effektivitet er "medregn alle omkostninger" – ikke "frihandel". Frihandel koblet

med kapitalens frie bevægelighed over landegrænser fører til et "kapløb mod bunden", hvor det gælder om at medregne så få omkostninger som muligt. Toldsatser er også en god offentlig indkomstkilde. Det vil være i konflikt med WTO, Verdensbanken og Den Internationale Valutafond (IMF), så ...

6. Nedjuster WTO, Verdensbanken og IMF's rolle

Reformér WTO, Verdensbanken og IMF med afsæt i en multilateral clearing union for international handel i stil med Keynes' oprindelige plan. Denne organisation skulle opkræve strafrenter på både overskud og underskud på landenes handelsbalancekonti og derved tilskynde balance, dvs. undgå stor udlandsgæld for de enkelte lande og store overførsler af kapital over grænserne. For eksempel ville Keynes' plan medføre, at USA skulle betale en bøde til clearing unionen for landets store handelsunderskud med resten af verden, og Kina skulle betale en lignende bøde for sit overskud. Dette ville presse begge parter i ubalancen på samhandlen til at balancere deres nuværende handel.

Om nødvendigt kunne de også presses til justeringer af valutakursen i forhold til en ny fælles clearing afregningsenhed, som Keynes døbte "bancor". Bancor ville også tjene som verdens reservevaluta, et privilegium som ingen national valuta længere bør have, heller ikke den amerikanske dollar. Dollarens nuværende status som verdens reservevaluta er et gode for USA, ligesom en vognfuld af gratis heroin ville være det for en narkoman. Bancoren ville få en rolle svarende til den guld havde tidligere under guldstandard – blot skal man ikke grave dybt i jorden for at få den op. Alternativt kunne et system med frit flydende valutakurser være en mulighed, som ikke ville stille så store krav til det internationale samarbejde.

7. Pengesystem med krav om fuld reserve

Et pengesystem baseret på kravet om fuld reserve – i stedet for det nuværende baseret på "fractional reserve banking" – ville give regeringen, og ikke de private banker, kontrol over pengemængden og møntningsgevinsten (den gevinst som udstederen af fiat penge får). De private banker ville ikke længere være i stand til at udleve alkymistens drøm om at skabe penge ud af ingenting og låne dem ud mod rentebetaling. Under dette nye regelsæt skal alle banklignende finansielle institutioner reguleres som kommercielle banker med krav om 100 pct. reserve. Bankernes fortjeneste ville så komme udelukkende gennem formidling af finansielle transaktioner, ved udlån af opsparenes penge (med opkrævning af en udlånsrente højere end indlånsrenten) og ved at opkræve gebyrer for ydelser som f.eks. regnskabsføring og opbevaring af værdier.

Med krav om 100 pct. reserve ville hver en dollar udlånt blive modsvaret af en tidligere opsparet dollar fra en anden bankkun-

Reservevaluta

International handel betales ofte i US dollars og ikke i de pågældende landes valuta. Man kalder en sådan valuta for reservevaluta, og US dollars er verdens største reservevaluta. Derfor er nationalbanker nødt til at opbevare store mængder US dollars, hvilket sikrer en høj kurs på dollar.

Fiat penge

En guldmønt har værdi i sig selv. Fiat penge – dvs. Nationalbankens pengesedler og elektroniske penge skabt af private banker – har ingen værdi i sig selv, og Nationalbanken vil ikke ombytte dem mod en bestemt mængde guld. Fiat penge accepteres alligevel som gyldig betaling, fordi regeringen garanterer værdien ved at acceptere fiat penge som skattebetaling.

Fuld og fractional reserve banking

Når en privat bank låner penge ud i dag, så er det ikke penge, som banken allerede har, men nye penge, som banken skaber. Banken skal kun ligge inde med en brøkdel (fraction) af det udlånte beløb. Dette kaldes "fractional reserve banking". Et bankvæsen med fuld reserve kan kun udlåne penge, som banken selv har i form af egenkapital eller indskud fra kunder.

de (og som ikke ville være til denne kundes rådighed, så længe den var udlånt). Derved ville den klassiske balance mellem tilbageholdenhed og investering blive genetableret.

Når udlånet begrænses af et krav om forudgående opsparing (dvs. tilbageholdenhed med forbrug), vil der blive mindre lån og udlån, og det vil blive administreret mere omhyggeligt – der vil ikke længere være nem adgang til lån til massive opkøb af værdipapirer, som ikke er andet end væddemål om udspekulerede gældsposter. Som compensation for nedgangen i bankskabte lån og rentebærende penge kan regeringen betale nogle af sine udgifter ved at udstede flere ikke-rentebærende papirpenge. Regeringens udstedelse af penge vil dog være begrænset af hensynet til inflationen. Hvis regeringen udsteder flere penge, end befolkningen har brug for, så vil pengene blive brugt til at købe varer og derved tvinge priserne op. Så snart prisindekset stiger, må regeringen trykke færre penge og inddrage flere gennem beskatning. På den måde vil en politik, der har til formål at opretholde et konstant prisindeks, styre dollarens interne værdi. Finansministeriet ville erstatte USA's nationalbank, og målene for pengepolitikken ville være pengemængden og prisindekset, ikke rentesatsen. Kursværdien af dollaren kunne fastsættes af frit flydende valutakurser (eller helst til kursen i forhold til bancoren i Keynes' clearing union).

8. Gør ubegrænsede ressourcer gratis, men ikke knappe ressourcer

Overfør de tilbageværende fælles, frit tilgængelige knappe naturressourcer (f.eks. atmosfæren, det elektromagnetiske spektrum og offentlig jord) til offentlige fonde og prissæt dem gennem systemer baseret på kvoter-auktion-handel eller ved beskatning. Samtidig skal den fælles pulje af viden og information frigøres fra privat ejerskab og betaling.

I modsætning til naturressourcer bliver viden ikke formindsket ved at dele den, men tværtimod forøget. Når viden først eksisterer, så er omkostningerne ved at dele den nul, og prisen på at erhverve den bør også være nul. International udviklingshjælp bør i stigende grad tage form af gratis og aktiv deling af viden kombineret med små økonomiske tilskud og mindre brug af store rentebærende lån.

Deling af viden koster meget lidt, skaber ikke overvældende gældsbyrder og øger produktiviteten af de virkelig knappe produktionsfaktorer. Patentmonopoler (også kaldet "intellektuelle ejendomsrettigheder") bør gives til færre "opfindelser" og for kortere tidsrum. Produktionsomkostningerne ved at skabe ny viden bør i højere grad være offentligt finansieret, og ny viden bør være gratis tilgængelig. Viden er et kumulativt og socialt produkt, og vi har i dag adgang til termodynamikkens love, viden om DNA-strukturen, poliovaccinen mv. uden patentmonopoler og royalties.

9. Stabiliser befolkningstallet

Vi skal arbejde hen imod en balance, hvor summen af fødsler og immigranter er lig med summen af dødsfald og emigranter. Dette er kontroversielt og vanskeligt, men som en start bør prævention gøres tilgængelig for frivillig brug overalt. Og mens enhver nation kan diskutere, om den skal modtage mange eller få immigranter, og hvordan man skal prioritere mellem dem, så bliver en sådan diskussion irrelevant, hvis immigrationslovene ikke bliver håndhævet. Vi skal støtte frivillig familieplanlægning og håndhævelse af fornuftige immigrationslove, som er demokratisk vedtaget.

10. Del BNP op i omkostninger og goder

Forbrug af naturens kapital og "beklagelige og nødvendige defensive udgifter" hører til kontoen for omkostninger. Man bør sammenligne marginale omkostninger og goder af en voksende gennemstrømning af ressourcer og stoppe væksten i gennemstrømningen, når de marginale omkostninger bliver af samme størrelse som de marginale goder.

Ud over denne objektive tilgang, skal man anerkende betydningen af studier, der viser, at over et vist niveau øges den selvoplevede lykkefølelse ikke ved yderligere vækst i BNP. I mange lande er BNP allerede nået over det niveau, hvor yderligere vækst ikke giver mere lykke, men de fortsætter stadig med at udtømme ressourcerne og skabe mere forurening. Som minimum kan vi ikke længere bare antage, at vækst i BNP er økonomisk vækst, men må i stedet bevise, at det ikke er uøkonomisk vækst.

Politisk umulige, men nødvendige, reformer

For tiden er disse ti reformer politisk umulige. Jeg takker de læsere, som har holdt ved indtil nu, og som dermed har været indstillede på at suspendere deres eventuelle politiske tvivl. Kun efter et betydningsfuldt sammenbrud, en smertelig demonstration af vækstøkonomiens fejl, ville dette ti-punkts program eller noget tilsvarende have en chance for at blive vedtaget.

Det kræver givetvist en radikal bevidsthedsændring at opgive accepten af vækstøkonomien som norm og i stedet se ligevægtsøkonomien som den nødvendige nye norm. Nogle af disse reformforslag er ret tekniske og kræver yderligere forklaringer og studier. Der er ingen mulighed for at slippe for at studere økonomi, selv om, som Joan Robinson

» Makroøkonomi bliver en absurditet, hvis dens størrelse vokser ud over jordens biofysiske grænser

sagde, hovedmotivet er at undgå at blive vildledt af økonomerne. Ikke desto mindre er de krævede reformer langt fra revolutionære, og de kan sættes i værk gradvist. For eksempel argumenterede den konservative Chicago-skole for banker med 100 pct. reserve i 1930'erne, og den form for bankdrift kan indføres gradvist. Størrelsen af den økonomiske ulighed kan begrænses gradvist, grænser for udvinding af ressourcer kan justeres over tid osv.

Vigtigere er det, at disse tiltag er baseret på ulastelige, konservative institutioner som privat ejendomsret og decentraliserede markedsmekanismer. De politiske tiltag, der foreslås her, genbekræfter sådan set blot de i dag glemte bærende søjler for disse institutioner, nemlig at: (1) privat ejendomsret mister sin legitimitet, hvis den er for ulige fordelt; (2) markeder mister deres legitimitet, hvis priserne ikke fortæller sandheden om de offeromkostningerne; og som vi har lært for nylig (3) makroøkonomi bliver en absurditet, hvis dens størrelse vokser ud over jordens biofysiske grænser. Lang tid før vi når den fundamentale biofysiske

grænse, møder vi den klassiske økonomiske grænse, hvor de ekstra omkostninger ved vækst overstiger de ekstra goder, der opnås herved. Det indvarsler æraen med uøkonomisk vækst, hvis simple mulighed benægtes af væksttilhængerne. Uligheden i fordeling af rigdomme har fjernet de traditionelle dyder ved privat ejendomsret, idet den har givet næsten alle vækstens fordele til den ene procent i toppen, mens den generøst har delt vækstens omkostninger med de fattige. Voldsom ulighed, monopoler, subsidier, huller i skattelovgivningen, falske regnskaber, globaliseringen, der eksternaliserer omkostningerne, og finansielt bedrageri har gjort markedspriserne som mål for offeromkostninger næsten meningsløse.

For eksempel har en politik, der sigter på en forsvindende lille rentesats (kvantitativ lempelse) med det formål at støtte vækst og redde store banker fra fallit, fjernet rentesatsen som et mål for offeromkostningerne ved kapitalen, hvorved effektiviteten af investeringer svækkes. Det er meget mere urealistisk at prøve at fortsætte det nuværende vækstbaserede Ponzi system, end det er at nærme sig en ligevægtsøkonomi med de politiske tiltag, som er skitseret her.

Det er sandsynligvis for sent at undgå urealismens uundgåelige konsekvenser. Men mens vi er arbejdsløse, søger ly og prøver at holde ud under sammenbruddet, så vil vi måske overveje de principper, som burde lede genopbygningen.

Artiklen er en oversættelse af "Top 10 Policies for a Steady-State Economy" i The Daily News, 28. oktober 2013. www.dalynews.org. Oversat af Sussanne Blegaa og Christina Lykke Rasmussen

Ponzi-system

Et Ponzi-system er et pyramidespil, hvor man hele tiden hverver nye investorer. De første investorer får udbytte gennem nye investorers indskud. Det vil altid slutte med et krak, når tilstrømningen af nye investorer stopper.

Vores omstilling

Omstillingen til et bæredygtigt samfund kræver handling på alle planer – og ikke mindst på det konkrete og lokale plan. I 2013 kørte Dagbladet Information og Danmarks Radio en fælles kampagne kaldet "Vores omstilling", hvor borgere og organisationer kunne tilmelde deres konkrete omstillingsprojekter. Mere end 400 projekter blev det til, og på hjemmesiden www.voresomstilling.dk kan man læse om alt fra elektriske skraldebiler og solvarme til lokale byttemarkeder, fødevarerfællesskaber og byhaver.

The Daly News

Dette nummers artikel af den amerikanske økonom Herman Daly er hentet fra The Daly News, som man gratis kan abonnere på. Her finder man analyser af udviklingens manglende bæredygtighed og diskussioner om omstilling til en ligevægtsøkonomi. Herman Daly bidrager jævnligt ligesom Brent Blackwelder (tidligere formand for Friends of the Earth) og Brian Czech (formand for organisationen Center for the Advancement of the Steady State Economy, CASSE). Den sidste hovedbidragsyder er Rob Dietz, medforfatter til den meget læseværdige bog "Enough is Enough" fra 2013 om bæredygtig omstilling. The Daly News kan findes på adressen: www.dalynews.org

Agenda 350

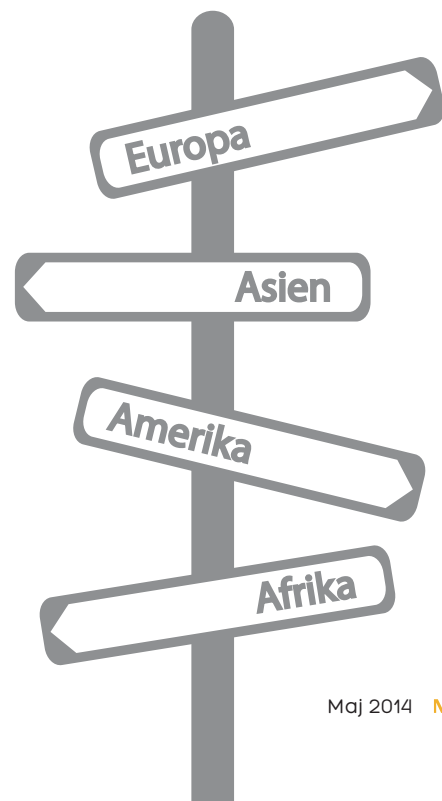
Det kan være svært at følge med i strømmen af nyheder om klimændringer og bæredygtig omstilling. Derfor er det en stor hjælp, når andre gør en del af arbejdet for én ved at plukke nyheder ud og samle dem ét sted. Et godt eksempel på en sådan hjemmeside er nyhedsbloggen Agenda 350, som redigeres af den danske arkitekturforsker m.m. Jens Hvass. Agenda 350 samler nyheder i spændingsfeltet mellem klima og bæredygtighed, nødvendigheden af en langsigtet klimamålsætning på 350 ppm (parts per million) og visionen om det bæredygtige ligevægtssamfund. Agenda 350 samler nyheder fra bl.a. Real Climate, The Guardian og Mother Jones. Man kan tilmelde sig mailliste og få en daglig opdatering pr. mail. Find Agenda 350 på adressen: www.news.jenshvass.com

The Great Transition

I lighed med Agenda 350 er The Great Transition en nyhedsblog, som samler nyheder fra alverdens (engelsksprogede) nyhedshjemmesider. Bloggen styres af Willy De Backer og fokuserer især på nyheder om bæredygtig politik og omstilling. Her kan man læse om alt fra klimapolitik til de seneste analyser af peak-oil, skifergas, klimaforandringer mv. Find The Great Transition her: www.scoop.it/t/the-great-transition

Klimastatus - nu på dansk

Med års mellemrum udgiver FN's klimapanel (IPCC) en hovedrapport med en vurdering af klimaændringerne. Den femte hovedrapport udsendes i år. Som noget nyt, har Danmarks Meteorologiske Institut (DMI) i samarbejde med EU udarbejdet en dansk oversættelse af første del af den femte hovedrapport "Klimaforandringer 2013: Det naturvidenskabelige grundlag". Der er tale om sammendraget for beslutningstagere, som opsummerer hovedbudskaberne fra IPCC's 1500 sider store statusrapport om Jordens klimaændringer. Rapporten kan downloades gratis fra DMI's hjemmeside www.dmi.dk (søg f.eks. på ordet "klimastatus").

ANMELDELSER

OPSKRIFTEN PÅ EN NY OG BÆREDYGTIG VERDENSORDEN

"De mennesker der er vanvittige nok til at tro, at de kan ændre verden, det er dem der gør det." Med dette citat fra medstifteren af Apple, Steve Jobs, indleder Ross Jackson sit ambitiøse projekt med at foreslå en samlet struktur for en ny og bæredygtig verdensorden. Tidens neoliberale politisk-økonomiske løsninger og det enøjede fokus på økonomisk vækst vil ikke føre til en bæredygtig verden. Der er behov for nytænkning, og bogen *Occupy World Street* er en kraftpræstation, som ud over en dybtgående analyse bidrager med konkrete forslag og strategier til at sætte omstillingen i gang.

Bogen, som er oversat til dansk, begrundet behovet for en ny verdensorden ved at dokumentere den voksende ulighed i verden og vores overbelastning af naturens bæreevne. Fokus er her især på energiens centrale rolle.

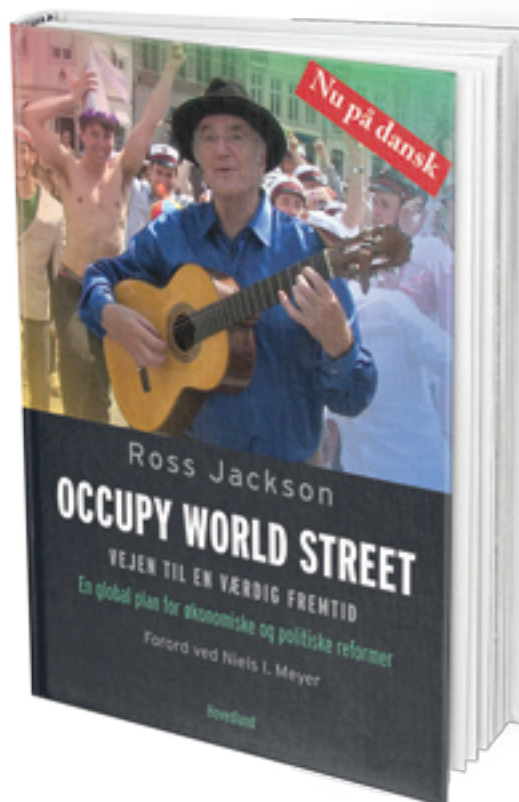
Ross Jackson, som selv er aktiv i den danske miljø- og omstillingsbevægelse, giver en omfattende analyse af, hvordan det har kunnet gå så galt. Han illustrerer udviklingen med historiske eksempler og giver samtidig en lettilgængelig indføring i grundlæggende økonomiske og finansielle begreber. Skurken er de sidste 30 års neoliberale projekt, hvis væsentligste redskaber er Verdenshandelsorganisationen (WTO), Verdensbanken og Den Internationale Valutafond (IMF), som ifølge Ross Jackson alle primært arbejder for de store multinationale virksomheders interesser. Frihed og afregulering er nøgleord i den neoliberale ideologi, og det udmønter sig i et konstant pres for at øge varernes, arbejdskraftens og kapitalens frie bevægelighed over grænserne og for privatisering af offentlige institutioner. Udviklingslandene og miljøet bliver sorteper i dette spil.

Ross Jackson argumenterer for, at medlemskab af WTO svækker den nationale suverænitet, og han gør rede for, hvordan de rige lande historisk har benyttet sig af protektionisme for at nå deres nuværende stade. I sit forslag til en ny verdensorden, kaldet Gaia, slår Ross Jackson til lyd for at WTO erstattes af en ny handelsorganisation, som tillader staterne at benytte sig af protektionisme og at begrænse kapitalens bevægelighed for f.eks. at beskytte miljøvenlig produktion eller egen fødevarerproduktion. Ligeledes foreslår Ross Jackson en global organisation, der vil kunne fjerne de store ubalancer på handelsbalan-

cerne, som konstant truer den økonomiske stabilitet. Dette er to af de internationale organisationer, der vil udgøre strukturen i Ross Jacksons vision om en Gaia verden, som vil bestå af mange små, uafhængige stater med en begrænset overgivelse af suverænitet til en global regering. Den globale regering skal bl.a. regulere forbruget af knappe ressourcer og sikre miljøet.

Occupy World Street er et nybrud i omstillingslitteraturen i og med at den giver et så konkret forslag til en bæredygtig verdensorden. Ross Jackson formidler med engagement og stærke holdninger en stor viden om både miljø og økonomi. En viden, som trækker på en usædvanlig kombination af et livslangt arbejde i finans- og forretningsverdenen og et lige så langvarigt engagement i bæredygtig omstilling.

Af Sussanne Blegaa, redaktionen

Ross Jackson: *Occupy World Street*

345 sider.

Vejl. pris 269 kr.

Hovedland, 2013.

FOR ALVORLIGT TIL AT BLIVE OVERLADT TIL FAGFOLK OG TEKNOKRATER

"Det er ganske udmærket, at vores lands befolkning ikke forstår vores bank- og pengesystem, for hvis de gjorde, så tror jeg der ville komme revolution inden i morgen tidlig." Det skulle den amerikanske industrimand Henry Ford engang have sagt. Sociologen Ole Bjerg har åbenbart sat sig for at bidrage til den revolution, for med hans nye bog giver han en på dansk nødvendig og letlæselig introduktion til emnet. Han argumenterer for, at både finans- og gældskrisen er symptomer på, at der er noget fundamentalt galt med vores pengesystem, og at en omstilling af pengesystemet er et stort demokratisk projekt.

Meget få medier eller økonomer i Danmark diskuterer helt basale spørgsmål som: Hvor kommer penge fra? Hvem laver dem? Og hvem burde lave dem? Og hvad betyder det for samfundsøkonomien? På engelsk findes dog allerede en del litteratur.

De fleste regner sikkert med, at det er Nationalbanken, der laver pengene eller i hvert fald kontrollerer pengemængden. Men vi bruger sjældnere og sjældnere Nationalbankens sedler og mønter og i langt højere grad betalingskort og andre elektroniske pengeoverførsler. Faktisk udgør sedler og mønter i dag kun 6 pct. af den danske pengemængde. Resten er elektroniske penge skabt ud af den blå luft af de private banker, hver gang de låner penge ud. Penge og gæld går altså hånd i hånd, som det forklares i bogen, og er begge eksploderet voldsomt de senere år. På samme tid er Nationalbankens muligheder for at styre pengepolitikken blevet stærkt svækket i takt med den liberalisering af finansmarkederne og pengepolitikken, som er EU's politik.

Nationalbanken bør skabe alle pengene og gøre det uden samtidig gældskabelse. De private bankers virksomhed skal ændres. Det er bogens vidtrækkende reformforslag, som forklares konkret og i de fleste tilfælde letforståeligt, selv om den foreslåede reform af de private banker nok kræver yderligere uddybning. Bogens fokus på bankernes fortjeneste ved pengeskabelsen som en begrundelse for en pengereform virker heller ikke overbevisende, bl.a. fordi der end ikke antydes en størrelse af denne fortjeneste. Men Ole Bjerg står ikke alene med forslaget om at lade nationalbankerne skabe pengene. Det blev fremsat allerede i 1936 i "The

Ole Bjerg: Gode penge

- Et kontant svar på gældskrisen

100 sider.

Vejl. pris 129,95 kr.

Informations forlag, 2013.

Chicago Plan" og støttes af et opsigtsvækkende "Working Paper" af Den Internationale Valutafond (IMF) fra 2012. Reformbevægelsen "Positive Money" har samme dagsorden og har allerede bredt sig fra Storbritannien til mange andre lande inklusive Sverige og Finland.

I korte kapitler begrundes bogen behovet for en pengereform gennem gode forklaringer på, hvordan den private pengeskabelse forstærker de økonomiske konjunkturer, både når det går op og ned. Det er en ond spiral. Samtidigt svækkes statens mulighed for at føre en stabiliserende, keynesiansk politik af kravet om at låne pengene på finansmarkederne, som kræver større rentebetaling af staten, når statens gæld vokser. Igen en ond spiral.

Så glem alt om, at økonomi er svært og kedeligt. Det er det ikke i Ole Bjergs version. Viden og diskussion om økonomi er derimod uomgængeligt i arbejdet frem mod et bæredygtigt og demokratisk samfund. Bogen kan varmt anbefales.

Af Sussanne Blegaa, redaktionen

NYT OM NOAH

Tandløs betænkning fra Trængselskommissionen

Regeringsgrundlaget for S-R-SF regeringen indeholdt indførelsen af en "betalingsring", som skulle reducere antallet af kørte bil-kilometer med 18-21 pct. i København og med 6-7 pct. i hele hovedstadsområdet. Men forslaget faldt efter et effektivt, usagligt lobbyarbejde fra hele vej- og billobbyen og en stribe politikere. I stedet blev der nedsat en Trængselskommission, som skulle foreslå en alternativ løsning til betalingsringen. Den bestod af 28 medlemmer fra organisationer (herunder NOAH), institutioner og det politiske liv.

Trængselskommissionen skulle foreslå løsninger, der kunne reducere hovedstadens støj- og luftforurening og CO₂-udledning. Den kollektive trafik og cyklismen skulle klare det meste af den fremtidige vækst i trafikken.

Modstandere af stort set enhver regulering af biltrafikkens omfang var rigt repræsenteret i Trængselskommissionen. Repræsentanter for Dansk Industri, FDM og flere andre ønskede flere veje og modsatte sig alle forslag om effektive styringsmidler. De fik bl.a. indføjte vejprojekter til 6-7 milliarder kr., som aktivt ville modvirke opfyldelse af kommissoriet. Situationen svarede til, hvis Coca-Cola og McDonald's skulle have afgørende indflydelse på formuleringen af en sundhedspolitik mod fedme og diabetes 2.

Kommissionens endelige betænkning indeholder derfor heller ikke tiltag, der kan opfylde kommissoriet. Analyser viser, at biltrafikken i 2025 vil være steget med omkring 16 pct. i regionen, sammenlignet med 2012, og CO₂-udslippet med 3 pct. Kun roadpricing vil kunne ændre dette. Det blev anbefalet at igangsætte en forsøgsordning, men det blev straks afvist af regeringen.

Betænkningen er støvsuget for anbefalinger, som kan begrænse bilbelastningen. Det gælder f.eks. højere beskatning af benzin og diesel, gradvis reduktion af befordringsfradrag for bilpendling og genopretning af beskatningsniveauet for bilkøb. Faktisk er beskatningen af mindre biler i dag den halve af beskatningen i 1990, og benzinen i Danmark er den billigste i Europa set i forhold til arbejdslønnen. Betænkningen indeholder dog også gode anbefalinger om forbedringer for cykler og kollektiv trafik, men ambitionsniveauet er alt for lavt.

Det har været en drøj omgang gennem 15 måneder med snesevis af lange møder, men lærerigt at se, hvordan stærke lobbyister får deres vilje.

Jeg har på vegne af NOAH afgivet en mindretalsudtalelse, udarbejdet en kommentar til betænkningen og løbende indsendt redegørelser. Materialet ligger på www.trafikbogen.dk under "Trængselskommissionen".

Ivan Lund Pedersen, NOAH Trafik

Fotos: Tilde Nor Stadel Borum

FoEE-kampagne for en bæredygtig landbrugspolitik

Friends of the Earth Europe (FoEE), som NOAH er del af, arbejder for en fødevarer- og landbrugspolitik, som er til gavn for både mennesker og natur. EU's nye landbrugspolitik blev vedtaget i december 2013, og FoEE arbejdede op til vedtagelsen for konkrete reformer. I januar 2014 var Friends of the Earth i Tyskland med til at organisere en demonstration med 30.000 deltagere i Berlin mod det industrielle landbrug.

I år har FoEE sammen med Heinrich Böll Foundation udgivet rapporten "International 'Meat Atlas'" som led i kampagnen mod EU's intensive, industrielle produktion af kød og mejeriprodukter. Her kan man læse om de katastrofale globale konsekvenser af kødforbruget i EU. Men ifølge rapporten kan både forbrugere og EU bidrage til et bæredygtigt landbrug. Vi skal spise mindre – men mere ansvarligt produceret – kød. EU skal stoppe tilskud til opførelse af industrielle stalde, forbyde tilsætning af antibiotika til dyrefoder og vand og udforme regler for bedre dyrevelfærd.

Rapporten kan findes på hjemmesiden for FoEE: www.foeeurope.org

Susanne Blegaa, Nyt Fokus

Den 29. november 2013 afholdt NOAH debatmøde om bæredygtigt ressourceforbrug i en globaliseret verden. Mange var mødt op til mødet, som havde særligt fokus på ressourcepolitikken i et internationalt perspektiv. Man kunne bl.a. høre EU's klimakommissær Connie Hedegaard give sin vurdering af muligheder og barrierer for en bæredygtig ressourcepolitik i EU og Ariadna Rodrigo fra Friends of the Earth Europe (FoEE) fortælle om FoEE's syn på ressourcepolitikken. Et sammendrag af hovedpunkterne fra mødet kan læses på NOAHs hjemmeside www.noah.dk.

NOAH kritisk over for ny vækstplan for landbruget

I december 2013 præsenterede regeringen en ny vækstplan for landbruget. Regeringen ønsker at øge svineproduktionen, som allerede er årsag til luft- og vandforurening, ved bl.a. forringede krav til miljøgodkendelser og fødevarerikkerhed. Samtidig ønsker regeringen at fortsætte den udvikling, som gør Danmark til verdens mest opdyrkede land, hvor 80 pct. af jorden bruges til dyrkning af foder.

Regeringen glemmer, at Danmark beslaglægger store arealer i Sydamerika til dyrkning af genmodificeret fodersoja. Det fører til store miljødelæggelser og sundhedsmæssige konsekvenser for lokalbefolkningen, samt fratager dem muligheden for at dyrke sunde fødevarer til sig selv.

Vækstplanen er vanetænkning om, at en ulige og ubæredygtig produktion kan forbedres gennem renere teknologi. I stedet skal landbrugsarealet bruges til produktion af fødevarer, ikke foder, og baseres på økologi med plads til naturen. Det vil give danskerne sunde og lokale fødevarer med plads til dyrevelfærd, sikre kvalitet frem for kvantitet og mindske miljø- og klimapåvirkningen.

Nanna Clifforth, NOAH Landbrug og Fødevarer

Ny NOAH-gruppe sætter fokus på international handel

NOAH har fået en ny gruppe ved navn NOAH Handel og Miljø. Gruppen arbejder for at påvirke globale handelstendenser i en bæredygtig retning.

EU og USA fører for tiden hemmelige forhandlinger om en ny frihandelsaftale kaldet TTIP (Transatlantic Trade and Investment Partnership). Med aftalen vil bl.a. miljølovgivning blive lempet til fordel for multinationale virksomheders vækst.

For at give erhvervslivet gunstige forhold vil TTIP omfatte en domstol, der skal håndtere uenigheder mellem investorer og stater kaldet ISDS (Investor-State Dispute Settlement). Det betyder, at udenlandske investorer kan sagsøge stater, hvis de vurderer, at national lovgivning begrænser deres indtjeningsmuligheder. Det gælder f.eks. miljøtilladelser, sundhedsmæssige restriktioner og forbud mod energiudvinding og pesticider. NOAH Handel og Miljø arbejder intensivt for at TTIP ikke bliver en realitet – følg med på noah.dk.

NOAH Handel og Miljø

LÆS NYT FOKUS PÅ WWW.NYTFOKUS.NU

Nyt tidsskrift om bæredygtig omstilling

Bæredygtig omstilling handler om gennemgribende forandringer af samfundet og et opgør med dogmet om fortsat vækst som altings mål.

Nyt Fokus inspirerer, kvalificerer og provokerer til nytænkning og debat om bæredygtig udvikling. Tidsskriftet belyser problemernes årsager og sætter fokus på visioner, mål og tiltag til en reel bæredygtig omstilling.

Du sidder med det første nummer af Nyt Fokus i hænderne. Læs dette og kommende numre på tidsskriftets hjemmeside. Her kan du også tilmelde dig tidsskriftets nyhedsbrev og blive holdt orienteret om nye numre.

